

VANHEMMUUS SIJAISHUOLLON AIKANA

Kokemuksia vanhemmuudesta sekä sijaishuoltopaikasta vanhemmuuden tukijana

Henriika Arvonen

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan
suuntautumisvaihtoehto

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

ARVONEN, HENRIIKA:

Vanhemmuus sijaishuollon aikana

Kokemuksia vanhemmuudesta sekä sijaishuoltoapaikasta vanhemmuuden tukijana

Opinnäytetyö 56 sivua, josta liitteitä 3 sivua

Maaliskuu 2013

Opinnäytetyö toteutettiin Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolle, josta ilmaistiin tarvetta kyseiselle tutkimukselle. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää miten huostaanotettuina olleiden lasten vanhemmat ovat kokeneet oman vanhemmuutensa lapsen sijaishuollon aikana ja tapahtuiko siinä muutoksia lapsen sijaishuollon päätyttyä. Tavoitteena oli myös selvittää millaisena he kokivat sijaishuoltoapaikan toiminnan oman vanhemmuutensa tukemisessa.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka toteutettiin teemahaastatteluilla. Haastatteluissa käytettiin tukena haastattelurunkoa, johon oli koottu apukysymyksiä. Haastateltavana oli yhteensä kuusi vanhempaa, joista jokaisella on ollut yksi lapsi huostaanotettuna ja sijoitettuna edellä mainitulle osastolle. Haastatteluista vanhemmista kolme oli isiä ja kolme äitejä ja osa haastatteluista vanhemmista oli pariskuntia. Haastatteluhetkellä jokaisen lapsen huostaanotto oli purettu ja lapsi palannut takaisin kotiin vanhempien/vanhemman luokse. Lasten sijoitukset olivat kestäneet 16-28 kuukautta vuosien 2008-2011 välisenä aikana.

Tutkimustulosten mukaan vanhemmat kokivat pääosin, että vanhemmuus ei ollut muuttunut lapsen sijaishuollon aikana ainakaan negatiiviseen suuntaan. Suurin osa vanhemmista koki vanhemmuudessaan kuitenkin tapahtuneen positiivisia muutoksia lapsen huostaanoton päättymisen jälkeen. Positiivisina vanhemmuuden muutoksina vanhemmat kokivat muun muassa vahvistumisen vanhempana, paremman luottamuksen itseensä vanhempana sekä lähentyneen suhteen omaan lapseen. Vanhemmat myös kokivat pääsääntöisesti, että olivat saaneet riittävästi tukea omaan vanhemmuuteensa sijaishuoltoapaikasta. Osa vanhemmista oli jäänyt kaipaamaan mahdollisuutta vertaistuen saamiseen sijaishuoltoapaikan muilta samassa tilanteessa olevilta vanhemmilta, mutta erityisesti osaston perhetyön tekemää työtä ja yhteisiä retkiä arvostettiin ja pidettiin tärkeinä vanhemmuuden tukemisen kannalta.

Asiasanat: vanhemmuus, huostaanotto, sijaishuolto

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

ARVONEN, HENRIIKA:

Parenthood While the Child is Placed in Care
Experiences about Parenthood and the Support that Parents Receive from Foster Care

Bachelor's thesis 56 pages, appendices 3 pages
March 2013

This study originated from the initiative from children's rehabilitation ward of the Rahola family support center. The objective of this study was to find out how the parents of the children placed of outside home have experienced their parenthood during foster care, the changes in their parenthood, and the support they have received from foster care.

This was a qualitative study and the data were collected in theme interviews. In order to ensure natural flow of the theme interviews I had created some supporting questions. In total I interviewed six parents of whom everyone had had a child in foster care and placed in children's rehabilitation ward of Rahola family support center. Three of the interviewed parents were fathers and three were mothers. Some of the interviewed parents were also couples. At the time of the interviews all the children had gone back home to live with their parent(s). These children had been in foster care for an average of 16-28 months between years 2008-2011.

According to the results, most of the parents felt that there had been no changes in their parenthood during foster care, at least not in a negative direction. The majority of the parents identified positive changes in their parenthood after the child's stay at foster care place had ended. These positive changes were described such as becoming stronger as a parent, being more confident with oneself as a parent and overall having closer relationship with their children. In most cases parents felt that they had received enough support for their parenthood from the foster care place. Some of the parents pointed out that the only thing missing was a possibility to get peer support from other parents in the same situation. The family work done by the ward and trips together were especially appreciated and they were considered important in supporting parenthood.

Key words: parenthood, taken into custody, foster care

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA	7
2.1	Tutkimustehtävä ja –kysymykset.....	7
2.2	Aikaisempia tutkimuksia	8
3	LASTENSUOJELU SUOMESSA.....	9
3.1	Huostaanotto	10
3.2	Sijaishuolto	11
3.3	Lastensuojelu Tampereella	13
3.4	Sijaishuolto Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla	14
4	VANHEMMUUS JA SIJAISHUOLTO.....	16
4.1	Vanhemmuuden roolit.....	18
4.2	Vanhemmuus sijaishuollon aikana.....	20
4.3	Vanhemmuuden tukeminen lastensuojelussa	22
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
5.1	Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta	24
5.2	Aineiston analysointi.....	26
6	TUTKIMUSTULOKSIA.....	27
6.1	Kokemuksia vanhemmuudesta yleisesti ennen lapsen huostaanottoa	27
6.2	Kokemuksia vanhemmuudesta lapsen huostaanoton aikana ja sen jälkeen	29
6.3	Kokemuksia sijaishuoltopaikan toiminnasta vanhemmuuden tukijana	33
6.4	Yhteenveto tuloksista	38
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	40
7.1	Kokemuksia vanhemmuudesta	40
7.2	Sijaishuoltopaikka vanhemmuuden tukijana	43
8	POHDINTA	46
8.1	Tutkimuksen luotettavuus ja etiikka	46
8.2	Opinnäytetyöprosessin arviointi	48
	LÄHTEET.....	51
	LIITTEET.....	54
	Liite 1. Teemahaastattelun runko	54
	Liite 2. Sopimus teemahaastatteluun osallistumisesta	56

1 JOHDANTO

Huostaanotettujen lasten määrä on viime vuosien aikana lähtenyt jälleen nousuun ja vuoden 2011 aikana huostassa oli 10 353 lasta. Määrä oli 262 lasta enemmän kuin vuonna 2010. (Kuoppala & Säkkinen, 2012.) Lapsen huostaanottoon voi liittyä useita eri syitä, mutta se on silti aina raskas kokemus vanhemmille ja merkitsee kriisiä perheen elämässä. Lapsen huostaanotosta selviytyminen ja voimaantuminen on kuitenkin mahdollista. Olennaista onkin se minkälaista tukea vanhemmat ja perhe tilanteeseen yhteiskunnalta saavat. (Saarikallio-Torp ym.2010, 238.) Mielestäni on erittäin tärkeää tuoda esiin myös vanhempien kokemuksia vanhemmuudesta ja sen muutoksista lapsen huostaanoton ja sijaishuollon aikana. He pysyvät lapsen huoltajina sijaishuollon aikanakin, joten myös heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan on kuunneltava.

Idean opinnäytetyöhöni sain alun perin Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosaston entiseltä osastonhoitajalta, joka toi esiin tarpeen tutkimuksesta, jossa selvitettäisiin vanhempien kokemuksia lasten kuntoutusjaksosta. Alkuperäinen idea osoittautui liian työlääksi ja laajaksi, koska kuntoutusjakso on iso kokonaisuus, jossa olisi ollut useita tutkittavia osa-alueita. Sittenmin aihe muokkaantui lopulliseen muotoonsa ja tarkoituksenani on ollut tutkia vanhemmuutta ja erityisesti sitä, millaisena Raholan perhetukikeskukseen sijoitettujen lasten vanhemmat ovat kokeneet oman vanhemmuutensa lapsen huostaanoton aikana. Osana opinnäytetyötäni pyrin myös selvittämään sitä, kuinka vanhemmat ovat kokeneet sijaishuoltopaikan toiminnan vanhemmuuden tukijana ja mitkä asiat ovat olleet heille tärkeitä. Valitsin opinnäytetyöhöni kyseisen aiheen myös oman mielenkiintoni vuoksi ja lisäksi toivoin, että aiheeni liittyisi jossakin muodossa lastensuojeluun.

Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosasto on aikaisemmin toiminut nimellä Leinolan perhetukikeskuksen lasten psykiatrinen kuntoutusosasto, mutta organisaatiomuutosten myötä osaston nimi on muuttunut vuoden 2012 alussa. Pääsääntöisesti käytän opinnäytetyössäni nimeä Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosasto, vaikka vanhemmat ovat lapsineen olleet asiakkaina Leinolan perhetukikeskuksen lasten psykiatrisella kuntoutusosastolla. Konkreettisesti tämä nimenmuutos ei ole vaikuttanut osaston toimintaan.

Opinnäytetyöni alussa esittelen työni taustaa, kuten tavoitteet ja lähtökohdat sekä esittelen lyhyesti aiempia tutkimuksia, joita olen työssäni hyödyntänyt. Tämän jälkeen käsittelen työni teoriaosuudessa lastensuojelua Suomessa yleisesti sekä juridisesti esittelemällä huostaanoton ja sijaishuollon käsitteet. Lisäksi kerron lyhyesti lastensuojelusta Tampereella ja mitä se erityisesti on Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla. Avaan myös vanhemmuuden käsitettä yleisesti ja erityisesti vanhemmuuden roolien kautta sekä kerron vanhemmuudesta sijaishuollon aikana. Tämän jälkeen kerron tutkimukseni toteuttamisesta ja esittelen tutkimustulokset sekä johtopäätökset. Lopuksi viimeisessä luvussa arvioin työni onnistumista ja pohdin, mitä asioita olisin voinut työssäni tehdä toisin ja mitä haasteita prosessin aikana kohtasin.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA

Lähtökohtana opinnäytetyölleni on ollut ensisijaisesti se, että Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosaston henkilökunta saisi tietoa siitä, miten vanhemmat ovat kokeneet kuntoutusjakson toiminnan oman vanhemmuutensa kannalta ja mitä tuntemuksia lapsen sijaishuolto heissä herättää. Tutkimus voisi mahdollisesti auttaa perhetukikeskuksen henkilökuntaa kehittämään omia työskentelytapoja ja toimintamalleja sekä mahdollistaa samalla vanhempien mielipiteiden huomioimisen.

Tässä luvussa kerron tarkemmin opinnäytetyöni tavoitteista, eli siitä mihin tutkimuksellani pyrin saamaan vastauksia. Lisäksi esittelen opinnäytetyöni tutkimustehtävän ja -kysymykset sekä kerron lyhyesti aikaisemmista tutkimuksista joita olen hyödyntänyt omassa opinnäytetyössäni.

2.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Opinnäytetyöni tavoitteena on pääasiallisesti tuoda esille aikaisemmin Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla asiakkaina olleiden perheiden vanhempien kokemuksia, tuntemuksia ja näkemyksiä yleisesti vanhemmuudesta, vanhemmuuden mahdollisista muutoksista lapsen huostaanoton aikana ja sen jälkeen sekä kuntoutusjakson toimivuudesta vanhemmuuden tukijana. Halusin opinnäytetyöni avulla selvittää minkälaisia tunteita ja käsityksiä vanhemmilla on ollut vanhemmuudesta ennen lapsen huostaanottoa ja ovatko ne mahdollisesti muuttuneet huostaanoton aikana tai sen päätyttyä. Pyrin opinnäytetyössäni myös selvittämään millaisena vanhemmat ovat kokeneet sijaishuoltopaikan toiminnan oman vanhemmuutensa kannalta. Näiden tavoitteiden perusteella olen laatinut tutkimustehtävän sekä siihen vastaamiseen tarvittavat tutkimuskysymykset.

Tutkimustehtävä

- Mikä on ollut huostaanoton ja sijaishuoltopaikan toiminnan vaikutus vanhempiin ja heidän kokemuksiinsa vanhemmuudesta?

Tutkimuskysymykset

- Miten vanhemmat ovat kokeneet vanhemmuutensa ennen lapsen huostaanottoa?
- Miten vanhemmat ovat kokeneet vanhemmuutensa lapsen huostaanoton aikana ja sen jälkeen?
- Miten vanhemmat ovat kokeneet sijaishuoltopaikan toiminnan vaikuttaneen vanhemmuuteensa?

2.2 Aikaisempia tutkimuksia

Omaan opinnäytetyöhöni olen saanut ideoita ja selkeyttä perehtymällä kahteen aikaisemmin tehtyyn samaa aihetta sivuavaan opinnäytetyöhön sekä yhteen Pro gradu tutkielmaan. Kyseiset työt ovat olleet Vanhemmuuden näyttäytyminen huostaanottoprosessissa dokumentoitujen asiakirjojen valossa (2010), Sijaishuollossa olevien lasten vanhempien kokemuksia vanhemmuudesta (2010) sekä Biologisten vanhempien käsityksiä heidän ja Perhekoti Himaharjun työntekijöiden välisestä yhteistyöstä vanhemmuuden tukemisessa- ”yhteistyö on sitä, että puhalletaan yhteen hiileen” (2009).

Olen hyödyntänyt aikaisempia tutkimuksia muun muassa haastattelukysymysten ja -teemojen laadinnassa sekä aiheen rajaamisessa. Lisäksi olen käyttänyt yhtä opinnäytetyötä (Streng 2010) hyväksi tulosten vertailussa työni johtopäätös-luvussa. Kyseinen opinnäytetyö on toteutettu hyvin erilaisessa ympäristössä ja erilaisista lähtötilanteista oleville vanhemmille, jolloin tulokset eivät täten mielestäni ole suoraan vertailukelpoisia. Joitakin suuntia tuloksista voidaan kuitenkin pyrkiä katsomaan.

3 LASTENSUOJELU SUOMESSA

Tässä luvussa keskityn käsittelemään lastensuojelua ja mitä se on erityisesti Suomessa. Ensin tarkastelen lyhyesti lastensuojelun historiaa ja lastensuojelun yleisyyttä sekä siihen johtavia tekijöitä. Lopuksi käsittelen lastensuojelun juridiikkaa muun muassa huostaanoton ja sijaishuollon näkökulmasta. Lisäksi kerron pääpiirteittäin Tampereen kaupungin lastensuojelusta, sekä tarkemmin Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosaston toiminnasta.

Suomalainen lastensuojeluideologia koki suuria muutoksia 1970–1980-lukujen vaihteessa, jolloin maamme alkoi rakentua hyvinvointivaltioksi. Tällöin oikeudet, kuten muun muassa ihmisoikeudet, yksilön oikeudet ja lasten oikeudet nousivat suurempaan rooliin yhteiskunnassamme. Sen hetkinen lastensuojelutoiminta joutui kritiikin kohteeksi, jolloin myös vanhempien ja lasten ääni alkoi tulla paremmin kuuluviin. Vähitellen siirryttäessä 1970-luvulta 1980-luvulle alkoi Suomessa kehittyä erilaisia perheiden ja lasten tukimuotoja sekä avohuollon kenttä, jotka tarjosivat vaihtoehtoja huostaanotoille. Vaikka Suomi on kokenut viimeisten vuosikymmenten aikana rajuja yhteiskunnallisia muutoksia, on selvää, että historian kulussa lastensuojelun tarve maassamme ei ole hävinnyt, vaikka ilmenemismuodot ovatkin muuttuneet erilaisiksi. (Pulma 2004, 15–19.)

Suomessa lastensuojelun asiakkaiden määrä on ollut jatkuvassa kasvussa 1990-luvun alusta lähtien. Usein tämä nousu yhdistetään 90-luvun lamaan, jolloin lapsiperheiden etuuksia jouduttiin leikkaamaan ja tästä johtuen työttömyyden taso nousi korkealle. Taloustilanne heikkeni monilla perheillä, eikä tilanne palautunut normaaliksi laman päätyttyä. Tämä on vaikuttanut myös perheiden sisäisiin tilanteisiin ja johtanut ongelmiin. 1990-luvulta lähtien erityisesti avohuollossa olevien lasten määrä on kasvanut, mutta myös kodin ulkopuolelle sijoitetaan yhä enemmän lapsia. (Taskinen 2010, 7-8.) Vaikka tällä hetkellä Suomessa suurin osa lapsista ja nuorista voi hyvin, on täällä kuitenkin kasvava lasten ja nuorten joukko, joka kärsii yhä monimuotoisimmista ongelmista. Tämän hetkiseen lastensuojelutarpeeseen Suomessa vaikuttaa lapsiperheiden taloudelliset tilanteet sekä yhteiskunnallisen ilmapiirin ja palvelujen muutokset. Myös lasten ja nuorten mielenterveysongelmat näkyvät yhä enenevässä määrin lastensuojelussa. Yhä useammin lapsen huostaanottoa on edeltänyt lapsen

psykiatrin tutkimus- ja hoitajakso. Suomessa lastensuojelutarpeeseen vaikuttavat merkittävänä tekijöinä myös vanhempien päihteiden väärinkäyttö, toimeentulovaikeudet sekä vanhempien mielenterveysongelmat. (Taskinen 2010, 7-8.)

Lasten suojeluun ovat osallisina kaikki kansalaiset ja koko yhteiskunta. Lasten suojelu perustuu YK:n lasten oikeuksien yleissopimukseen, jonka mukaan lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun. Suomi on hyväksynyt lastenoikeuksien yleissopimuksen vuonna 1991, jonka myötä se velvoittaa viranomaisia yhtäläillä muun lainsäädännön tavoin. Sopimuksessa määritellyt oikeudet pyritään turvaamaan jokaiselle lapselle edistämällä lapsen hyvinvointia, kehittämällä palveluja kasvatuksen tukemiseksi sekä toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (Taskinen 2010, 19.)

3.1 Huostaanotto

Viimeisen vuosikymmenen aikana huostaanotettujen ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut Suomessa huomattavasti. Vuonna 2004 7-9 -vuotiaiden huostaanotettujen lasten määrä oli 1136 ja 10-12-vuotiaiden huostaanotettujen lasten määrä oli 1542. (Hämäläinen & Kangas, 23; Saarikallio-Trap et.al, 240.) Yhteensä huostaanotettuja lapsia on vuonna 2004 ollut noin 14 000 ja määrä kasvaa Suomessa noin viiden prosentin vauhdilla. (Nurmisaari 2004, 4). Huostaanotto on aina viimeinen keino auttaa lasta ja perhettä, kun tilanne kotona kriisiytyy eikä lapsen turvallista kasvuympäristöä voida muuten taata. Koska huostaanotto ja lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle ovat erittäin voimakkaita keinoja puuttua lapsen ja perheen tilanteeseen, pyritään aina ensin käyttämään avohuollon keinoja perheen tilanteen tukemiseksi ja parantamiseksi. (Hämäläinen & Kangas, 23.) On myös olemassa tilanteita, joihin avohuollon tukitoimien kokeileminen ei ole mahdollista ja tällöin siirrytään suoraan huostaanottoon. Mitä pienemmästä lapsesta huostaanotossa on kyse, sitä nopeammin asian suhteen on toimittava. (Taskinen 2010, 85.)

Lastensuojelulain 40§ määrittelee, että lapsi on otettava huostaan, jos lapsen huolenpidossa ja kasvuolosuhteissa on puutteita, jotka voivat olla lapsen kehitykselle haitaksi tai, jos lapsi itse vaarantaa vakavasti omaa terveyttään tai kehitystään. Lain

mukaan huostaanottoon voi ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole tarkoituksen mukaisia tai osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki, 40§.)

Vaikka huostaanotto on vain yksi ja yleensä viimeisin keino lastensuojelun toimenpiteistä, on se silti monille näkyvin osa. Usein julkisuudessa nostetaan esille yksittäisiä huostaanottotapauksia ja erityisesti viime aikoina puheenaiheena on huostaanottojen oikea-aikaisuus, milloin tilanteisiin puututaan liian myöhään tai liian aikaisin. Lapsen ja perheen tilanne tulisi selvittää aina tarkasti ennen huostaanottopäätöksen tekoa. Aina päätöksissä ei saavuteta yhteisymmärrystä vanhempien ja sosiaaliviranomaisten välille, mutta tällöinkään päätöksen tekoa ei saa viivytellä lapsen hyvinvoinnin kustannuksella. On tärkeää huomioida, että huostaanottotilanteissa ja huostaanoton aikana lapselle ja perheelle tarjotaan riittävästi tukea, sillä lapsen omasta kodista ulkopuolelle sijoittaminen on aina riskitilanne ja kriisi koko perheelle ja lähiverkostolle. (Taskinen 2010, 84–85.)

3.2 Sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuollon tarkoituksena on antaa lapselle mahdollisuus tasapainoiseen kehitykseen sekä hyvinvointiin lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet huomioiden. (Sijaishuolto 2007.) Sijaishuolto ei kuitenkaan määrittele kaikkia tilanteita, jolloin lapsi on sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona. (Saastamoinen 2008, 24–25.)

Valtakunnallisissa sijaishuollon laatukriteereissä sijaishuoltoa on kuvattu eräänlaisena lapsen polkuna, joka lähtee liikkeelle lapsen sijoituksesta ja päättyy mahdolliseen jälkihuoltoon. Näiden kahden päätepysäkin välissä tapahtuu lapsen hoito ja kasvatusta sijaishuoltopaikassa. Hoito ja kasvatusta sisältävät asettumisen sijaishuoltopaikkaan, kasvamisen ja kehittymisen lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti sijaishuoltoyksikössä, sijoituksen päättämisen ja lopuksi tapahtuvan sijoituksen arvioimisen. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 8-9, 23.)

Valtakunnallisten sijaishuollon laatukriteereiden mukaan lapsen sijaishuollossa on tärkeää ottaa huomioon lapsen ohjaaminen ja arvostus sijoituksen aikana, lapsen ja biologisen perheen verkoston kartoitus ja jäsentäminen, lapsen koulunkäynti ja sen tukeminen sekä henkilökohtaisen hoito- ja kasvatussuunnitelman laatiminen. Turvallisen kasvu- ja kehitysympäristön takaamiseksi sijaishuollossa tärkeää on myös hellyyden antaminen, rajojen asettaminen, lapsen perushoito sekä ihmissuhdetaitojen opetteleminen. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 47–48.)

Sijaishuollon erilaisia muotoja voivat olla ammatillinen perhekoti, laitoshuolto, perhehoito tai jokin muu lapsen tarpeisiin sopiva sijoitusmuoto. Sijaishuoltopaikan sekä –muodon valinnassa tärkeimpänä kriteerinä on lapsen edun sekä lapsen yksilöllisten tarpeiden huomiointi. Sijaishuoltopaikkoja ei ole asetettu paremmuusjärjestykseen, vaan jokaisen lapsen kohdalla valinta tehdään lapsikohtaisesti harkiten. (Saastamoinen 2008, 27.) Lastensuojelulain 50§ mukaan lapsen sijaishuoltopaikan valinnassa tulee ottaa huomioon lapsen huostaanoton perusteet, läheisten ihmissuhteiden ylläpito ja säilyminen sekä hoidon jatkuvuus. Lisäksi sijaishuoltopaikkaa valikoidessa on hyvä huomioida lapsen kielellinen, kulttuurillinen sekä uskonnollinen tausta.

Koska Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosasto on lastensuojelulaitos, keskityn tarkemmin kertomaan sijaishuollosta laitoksessa perhehoidon ja ammatillisen perhekodin sijaan. Lastensuojelulain 50§ määrittelee, että jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää perhehoidossa riittävien tukitoimien avulla, on tällöin vaihtoehtona laitoshuolto. Vuonna 2012 lastensuojelulain 50 §:ään tulleen muutoksen mukaan lapsen sijaishuolto tulisi kuitenkin aina ensisijaisesti järjestää perhehoidossa laitoksen sijaan.

Lastensuojelulaitoksia joissa sijaishuoltoa voidaan järjestää, ovat kunnan, valtion tai yksityisten yhteisöjen ylläpitämät lastenkodit, nuorisokodit sekä koulukodit. Lastensuojelulaitoksina voidaan pitää myös vastaanottokoteja sekä laitosluvan saaneita perhekoteja. Koska lastensuojelulaissa ei ole tarkkaa listaa lastensuojelulaitosten nimikkeistä, ei esimerkiksi perhetukiyksiköitä mainita laissa erikseen. (Saastamoinen 2008, 86–87.) Lastensuojelulain 58§ määrittelee lastensuojelulaitosten kasvuolot ja toimitilat siten, että niiden tulee kunnioittaa lapsen yksityisyyttä. Lastensuojeluyksikön tulee sisältää myös riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja -välineet. Lastensuojelulaitoksissa tulisi olla kodinomaiset ja riittävät tilat yhteistä käyttöä varten lasten ja nuorten omien tilojen lisäksi. (Saastamoinen 2008, 89). Pösö (2004, 207)

mainitsee artikkelissaan lastensuojelulaitosten tilojen saamasta kritiikistä. Usein laitoksia kritisoidaan kodinomaisuuden puutteesta, jolloin kaikki arkeen liittyvät toiminnot eivät aina ole mahdollisia. Tilojen kritisoinnin perusteena on se, että ne ovat etäällä lapsen normaalista kasvuympäristöstä. Nykyään onkin pyritty kehittämään enemmän kodinomaisempia ja näin ollen viihtyisämpiä lastensuojelulaitoksia.

Laitoshuoltoon sijoitetut lapset ovat yleensä vaikeahoitaisempia ja vaativat henkilökunnan erityisosaamista. Lastensuojelulaitoksissa on perhehoitoon verrattuna myös mahdollisuus toteuttaa lastensuojelulain määrittämiä rajoitustoimenpiteitä. Usein laitoshuolto on hyvä sijoitusmuoto lapselle, joka tarvitsee väliaikaista sijoitusta kodin ulkopuolelle. Perhehoito on suositeltavin sijaishuollon muoto, vaikka se ei välttämättä ole kannattavaa esimerkiksi lapsen erityisen vaikeahoitoisuuden vuoksi. Usein lapsen ollessa sijoitettuna laitoksessa väliaikaisesti on vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja työskentely tiivistä. Myös lapsen ja vanhempien välistä yhteydenpitoa ja yhteistoimintaa tuetaan tiiviisti. (Saastamoinen 2008, 30–31.)

3.3 Lastensuojelu Tampereella

Tampereella ensisijainen yhteydenotto lastensuojeluasioissa tehdään oman alueen sosiaaliasemalle, josta perheet saavat apua ja tukea sosiaalityöntekijöiltä ongelmiansa ratkaisussa. Tampereella on kolme sosiaaliasemaa, joissa kaikissa toimii myös lastensuojelun päivystys. Vuoden 2012 syksyllä Tampereella on ollut huostaotettuna noin 350 alle 18-vuotiasta lasta. (Tampereen kaupunki 2012.)

Asiakkaat ohjautuvat oman sosiaaliaseman sosiaalityöntekijän kautta sijaishuollon palveluihin. Sopivaa sijaishuoltopaikkaa aletaan etsiä lapselle lähettämällä hakemus asiakasohjaus Luotsiin. Asiakasohjaus Luotsi on Tampereen kaupungin lastensuojelun asiakasohjausyksikkö. Luotsin tehtävänä on yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa etsiä perheen ja lapsen tarpeisiin vastaava sijaishuoltopaikka. Tehtävänä on myös varmistaa, että lapsi saa mahdollisimman hyvää ja yksilöllisen hoitosuunnitelman mukaista hoitoa. Tampereella lasten sijaishuoltoa voidaan järjestää perhehoitona sijaisperheessä, perhetukikeskuksen avopalveluissa ja osastolla tai ostopalveluna perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa. Tampereella toimii viisi perhetukikeskusta, joista yksi on

Raholan perhetukikeskuksen yksikkö. (Tampereen kaupunki 2012.) Nykyään Raholan perhetukikeskuksen alla toimiva lasten kuntoutusosasto on Tampereella ainoa laatuaan.

3.4 Sijaishuolto Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla

Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosaston toiminta on alkanut vuonna 2004 Leinolan perhetukikeskuksen lasten psykiatrisena kuntoutusosastona. Osasto on kuusipaikkainen ja se tarjoaa sijaishuoltoa 6-12-vuotiaille lapsille, joilla on psykiatrinen hoitotausta ja joista on tehty lastensuojelupäätös. Yli 70 prosentilla kuntoutusosastolle sijoitetuista lapsista on ollut neuropsykologinen diagnoosi. Vuoden 2011 marraskuuhun mennessä kuntoutusosastolla on ollut sijoitettuna 33 lasta, joista 25 on ollut huostaanotettuja. Loput kahdeksan lasta on ollut sijoitettuna avohuollon tukitoimena. Lasten kuntoutusajat ovat vaihdelleet kahdesta kuukaudesta runsaaseen kahteen vuoteen. Jatkosijoitukseen näistä lapsista on joutunut kuusi lasta, joten pääasiallinen kuntouttaminen tapahtuu lähes aina takaisin lapsen omaan kotiin. (Tampereen kaupunki 2011.)

Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla sijaishuollon ja kuntoutuksen tavoitteena on saada aikaan kokonaisvaltainen muutos sekä lapsen elämässä että koko perheen tilanteessa. Lähtökohtana kuntoutukselle on psykiatrinen hoito, kasvatuksellinen näkökulma sekä turvallinen kasvuympäristö. Lapsen sijaishuolto ja kuntoutus tapahtuu aina yhdessä perheen, psykiatrisen hoitotahon, sosiaalityöntekijän sekä lapsen muun lähiverkoston kanssa. (Tampereen kaupunki 2011.)

Osaston muun henkilökunnan lisäksi lasten kuntoutusosastolla työskentelee tällä hetkellä kaksi perheohjaajaa, joiden työskentelyn painopiste on lapsen lähiverkostossa ja erityisesti vanhempien kanssa työskentelyssä. Perhetyön tarkoituksena on vahvistaa perheen jo olemassa olevia taitoja ja perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta. Lisäksi tavoitteena on tukea vanhempia vanhemmuuden osa-alueiden jäsentämisessä ja vanhemmuuden rooleissa sekä hyväksyä yhdessä muutos perheen tilanteessa. Konkreettisina toimina perhetyöntekijät ylläpitävät suhdetta vanhempiin ja muihin perheenjäseniin muun muassa tekemällä kotikäyntejä sekä aktiviteettien kuten esimerkiksi erilaisten tapahtumien, retkien ja leirien yhteydessä. Perhetyöntekijät voivat

tutustua ja perehtyä perheen tilanteeseen esimerkiksi perheen polun, vanhemmuuden roolikartan tai verkostokartan avulla. (Osaston perehdytyskansio 2009.)

Osastolla on käytössä myös omahoitajajärjestelmä, jonka tarkoituksena on taata lapselle tavoitteellinen ja suunnitelmallinen hoito ja kasvatus. Lasten kuntoutusosastolla jokaiselle lapselle on nimetty kaksi omahoitajaa. Omahoitajaparin tehtävänä on kantaa vastuu nimetyn lapsen hoidosta ja kuntoutuksesta ennalta asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Omahoitajasuhteen tarkoituksena on tukea lapsen kokonaisvaltaista kuntoutumista ja omahoitajan tehtävänä on tarjota lapselle huolenpitoa, luotettavuutta ja turvallisuutta. Omahoitajat työskentelevät yhteistyössä perhetyön kanssa, sillä tiivis yhteydenpito lapsen vanhempiin kuuluu luonnollisena osana myös omahoitajien tehtäviin. (Osaston perehdytyskansio 2009.)

4 VANHEMMUUS JA SIJAISHUOLTO

Vanhemmuuden katsotaan alkavan lapsen syntymästä ja se kestää läpi koko elämän. Vanhemmuus on peruuttamatonta ja sen tehtävä ja rooli muuttuu koko ajan lapsen kasvaessa. (Järvinen ym. 2007, 90.) Lapsi tarvitsee vanhempiensa tukea syntymästä aikuisuuteen ja kehityksensä kriisivaiheissa. (Kaimola 2005, 14). Usein puhuttaessa vanhemmuudesta, katsotaan sen sisältävän lapsen hoivan, huolenpidon, huoltajuuden, suojelun, kasvatuksen ja emotionaalisen kohtaamisen. (Saarnio 2004, 242).

Vanhemmuuteen vaikuttaa niin perheen sen hetkinen tilanne kuin myös vanhempien aikaisemmat kokemukset omasta lapsuudesta. (Järvinen ym. 2007, 90). Usein oman lapsen kasvun myötä vanhemman kokemukset ja muistot omasta lapsuudesta aktivoituvat. Vanhempien kohtelu ja oma lapsuus palaavat usein elävästi mieleen. Oman lapsuuden positiivisia muistoja kannattaa käyttää voimavarana ja siirtää hyvät asiat omasta kasvatuksesta osaksi omaa vanhemmuuttaan. Jotkut vanhemmat jäävät toistamaan sukupolvien mallia vanhemmuudessaan omien vaikeiden lapsuudenkokemusten kautta. Usein tällaisissa tapauksissa vanhemmat haluavat omalla kohdallaan katkaista sukupolvien yli jatkuneen ketjun ja muuttaa toimintatapoja päinvastaisiksi. Jos itselle asetetut vaatimukset riittävän hyvästä vanhemmuudesta eivät toteudukaan, voi seurauksena olla suuri pettymys itseään kohtaan ja kriisiytyminen oman lapsen suhteen. (Klap 2005, 82,84.)

Mitä on sitten riittävän hyvä vanhemmuus ja miten sitä voi määritellä? Vaikka työelämän haasteet ja yhteiskunta ovat muuttuneet, on riittävän hyvän vanhemman kriteerit säilyneet ennallaan korkeiden laatuvaatimusten kasvaessa. (Juvakka 2005, 21). Tämä voi osaltaan selittää sitä, kuinka monet vanhemmat kokevat epäonnistuneensa vanhempina ja lasten ongelmat sekä pahoinvointi on lisääntynyt. Juvakan (2005) mukaan riittävän hyvä vanhempi kestää ulkopuolisen kritiikin ja arvostelun sekä erityisesti on aikuinen, joka uskaltaa olla vanhempi. Riittävän hyvän vanhemman tulee antaa lapselle turvaa ja luoda rajoja sekä muistaa, että vanhemmuudessakaan ei tarvitse olla täydellinen. Riittävän hyvään vanhemmuuteen kuuluu Juvakan (2005) mukaan myös se, että vanhempi valvoo lapsensa tekemisiä sekä antaa lapsen kokea itsensä ihanaksi ja ihmeelliseksi. Riittävän hyvä vanhempi pystyy kokemaan erilaisia tunteita, on vastuullinen sekä hyväksyy ristiriidat osaksi normaalia elämää. On myös tärkeää,

että riittävän hyvä vanhempi osaa olla välillä täysin uupunut ja menettää malttinsa. Vanhemman tarvitsee myös uskoa itseensä vanhempana ja osata muuttua ja kasvaa itsekin lapsen kasvun myötä. Jotta jokainen vanhempi voi elää hyvinvoivana ja onnellisena, tulee heidän itse määrittellä oma roolinsa vanhempana erilaisista median määrittelemistä hyvän vanhemmuuden kriteereistä huolimatta. (Juvakka 2005, 22–28.) Usein riittävä vanhemmuus on sitä, että vanhempi tuntee itsensä ja riittää itselleen sellaisena kuin on. Riittämätön vanhemmuus päinvastoin tarkoittaa vieraantumista omasta itsestään. (Kristeri 2002, 25).

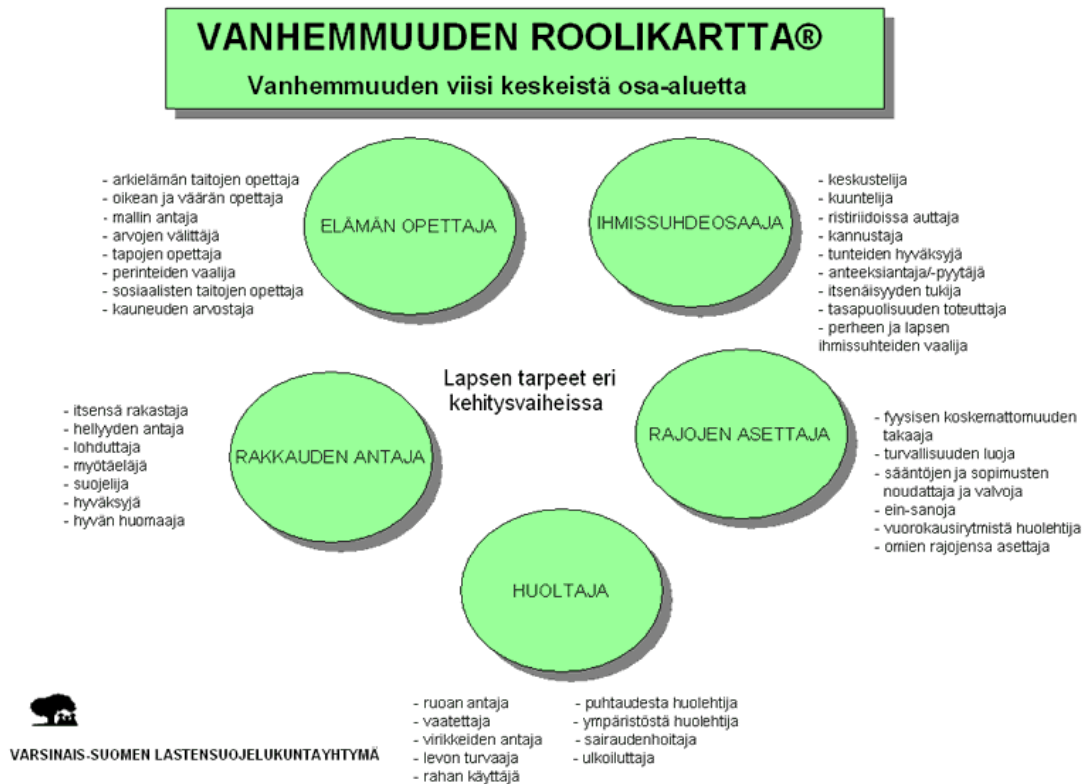
Vanhemmuutta kohtaan asetetaan tänä päivänä yhä enemmän ja haastavampia odotuksia. Vaatimukset ovat usein keskenään ristiriitaisia ja asettavat vanhemmat yhä hankalampaan tilanteeseen. Vanhemmuuden rooli ja merkitys on muuttunut huomattavasti 1990-luvun yhteiskunnallisesta murroksesta johtuen. Uusi ja nykyaikainen toimintaympäristö on luonut perheille ja vanhemmille erilaisia mahdollisuuksia, mutta myös lisännyt vaatimuksia ja stressiä. Perhe-elämään, vanhemmuuteen sekä lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen vaikuttaa tänä päivänä yhä enemmän työelämän haasteet ja vaatimukset, sosiaalisten verkostojen mureneminen sekä perherakenteiden muutokset. (Rönkä & Kinnunen 2002, 4-5.) Koska näkökulmat vanhemmuuteen muuttuvat tasaisin väliajoin, saattaa se aiheuttaa hämmennystä ainakin osalle vanhemmista. Erilaisten odotusten ja haasteiden vallitessa, vanhempien tulisi pystyä ottamaan huomioon myös lapsen yksilölliset tarpeet ja lapsen elämää uhkaavat tekijät, mikä osaltaan tekee vanhemmuudesta hankalampaa. (Saarnio 2004, 242.)

On tärkeää muistaa, että ei ole olemassa sellaista vanhempaa, joka täyttäisi kaikki vaatimukset ja ihanteet. Riittää, että vanhemmat luovat lapsilleen turvallisen kasvuympäristön olemalla läsnä lapsen elämässä. (Juvakka 2005, 28.) Lapsi tarvitsee ennen kaikkea vanhemman, johon turvautua ja joka luo turvallisuutta ja jatkuvuutta lapsen arkeen. (Hermanson & Martsola 2006, 9). On hyvä välillä pysähtyä myös miettimään miten ja millä oikeutuksilla erilaisiin vanhemmuussuhteisiin puututaan. On pystyttävä hyväksymään monenlaista vanhemmuutta, mutta samalla varmistua siitä, että lapsi tai nuori ei vahingoitu. (Pösö 2006, 98.)

4.1 Vanhemmuuden roolit

Vanhemmuutta voi tarkastella eri näkökulmista, mutta omaan opinnäytetyöni teoriaosuuteen olen valinnut näkökulmaksi vanhemmuuden erilaiset roolit. Toinen mahdollinen tapa tarkastella vanhemmuutta olisi ollut vanhemmuuden lajien mukaan, joka jaottelee vanhemmuuden biologiseen, sosiaaliseen, psykologiseen vanhemmuuteen sekä etävanhemmuuteen ja jaettuun vanhemmuuteen (Lankila 2010, 24).

Vanhemmuuden rooleja voi olla erilaisia ja ne muuttuvat usein lapsen kehityksen myötä (Klap 2005, 83). Vanhemmuuden roolikartassa (kuviokuva 1) vanhemmuuden eri roolit on nimetty *rakkauden antajaksi, elämän opettajaksi, ihmissuhdeosaajaksi, rajojen asettajaksi sekä huoltajaksi* (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä, 2008). Klap (2005, 83) on jakanut vanhemmuuden roolit lapsen ikäkausien ja kehityksen mukaan. Huoltajan, ihmissuhdeosaajan ja rakkauden antajan roolit korostuvat erityisesti varhaislapsuudessa ja lapsen ollessa leikki-ikäinen vanhemman tarvitsee toimia myös rajojen asettajana. Kouluikäiselle lapselle vanhempi toimii elämän opettajana ja murrosikäisen lapsen kohdalla vanhemmuuden rooleista korostuvat jälleen rajojen asettaja ja ihmissuhdeosaaja. Lapsi tarvitsee eri ikäkausina erilaista vanhemmuutta ja vanhempien on ymmärrettävä lapsen sen hetkinen kehitystaso ja tarpeet. (Krank, 2006). Kujalan (2003, 47–50) mukaan kaikkia vanhemmuuden rooleja pystyy toteuttamaan, vaikka lapsi olisi sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Kujala on teoksessaan määritellyt, mitä vanhemmat voivat konkreettisesti tehdä täyttääkseen vanhemmuuden roolien erilaiset kriteerit lapsen ollessa huostaanotettuna.

KUVIO 1. Vanhemmuuden roolikartta (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä, 2008)

Rakkauden antajana vanhemman tulisi antaa lapselle hellyyttä lapsen ikätasoon sekä keskinäiseen suhteeseen sopivalla tavalla aina lasta tavatessaan. Vanhemman tulisi myös antaa lapselle myötätuntoista palautetta ja osoittaa hyväksyntää lasta kohtaan. Vanhemman on myös hyvä muistaa, että lapselle on erittäin tärkeää, että vanhemmat hyväksyvät lapsen sijoituksen ja kunnioittavat lapsen tunteita ja ajatuksia sijoitukseen liittyen. (Kujala 2003, 47–48.)

Ihmissuhdeosaajan roolissa vanhemmilla on tärkeä osa keskustelijana, kuuntelijana, ristiriidoissa auttajana, kannustajana sekä erilaisten tunteiden hyväksyjänä. Lapsi saattaa osoittaa vanhempaansa kohtaan paljon negatiivisia tunteita sijoitukseen liittyen, jolloin vanhemman roolina on vastaanottaa lapsen tuottamia erilaisia tunnereaktioita ja hyväksyä ne. Vanhemman on myös hyvä muistaa, että lapsi oppii vuorovaikutusmallit aina pääsääntöisesti omilta vanhemmiltaan. (Kujala 2003, 48.)

Rajojen asettajana vanhemman tehtävänä on pyrkiä turvaamaan lapsen turvallisuus. Antamalla lapsensa sijoitettavaksi kodin ulkopuolelle vanhempi pyrkii turvaamaan lapsen turvallisuuden, joka osaltaan osoittaa vastuullista vanhemmuutta. Tällöin lapsen

on kuitenkin tärkeä tiedostaa, että häntä ei ole hylätty. Vanhemman on myös osoittauduttava lapselle luotettavaksi eikä luvata asioita, joista ei pysty pitämään kiinni. Vanhemman tavatessa lasta sijoituspaikassa tai lapsen ollessa esimerkiksi kotilomalla on vanhemmalla mahdollisuus pitää kiinni sovituista pelisäännöistä ja tehdyistä sopimuksista. On tärkeää, että vanhempi toimii johdonmukaisesti, kykenee rajaamaan lasta tarvittaessa sekä kestää lapsen pettymykset. Lapsen ollessa kotilomalla vanhempi voi huolehtia lapsen vuorokausirytmistä sekä muista säännöllisyyksistä. Tärkeintä lapsen kannalta on se, että kaikilla lapsen elämässä mukana olevilla aikuisilla olisi yhteiset pelisäännöt ja linjat. (Kujala 2003, 48–49.)

Elämän opettajana vanhemman tärkeänä roolina on opettaa lapselle sosiaalisia taitoja ja tapoja. Lapsen ollessa sijoituspaikassa vanhemmalla voi olla pienemmät mahdollisuudet vaikuttaa lapsen arkielämän taitojen opettamiseen, mutta tapaamisten ja lapsen kotilomien aikana vanhempi voi painottaa lapselle arkielämän taitoja. Vanhemman on tärkeää opettaa lapselle myös sosiaalisia taitoja, kuten esimerkiksi muiden huomioonottamista, tilan antamista muille ja oman vuoron odottamista. Sijoitetun lapsen kannalla on oleellista, että vanhempi välittäisi lapselle sellaisia taitoja ja perinteitä, joita suvussa on olemassa. Vanhemman tulee välittää lapselle myös erilaisia elämänarvoja. (Kujala 2003, 49.)

Huoltajana vanhemmuus tulee yleensä näkyviin rutiinien muodostamisessa sekä arkielämän ja säännöllisen perhe-elämän ylläpitämisessä. Helposti voisi ajatella, että sijoitetun lapsen vanhemmalla ei tähän olisi mahdollisuuksia. On kuitenkin tosiasia, että myös vanhempi voi jakaa huoltajuuden osa-alueita yhdessä sijoituspaikan kanssa. Lapsen kotilomien aikana vanhempi huolehtii lapsen ruoan saannista sekä puhtaista vaatteista. Lisäksi vanhemman vieraillessa sijoituspaikassa, voi lapsi ja vanhempi esimerkiksi laittaa yhdessä ruokaa. (Kujala 2003, 50.)

4.2 Vanhemmuus sijaishuollon aikana

Lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen kodin ulkopuolelle voi liittyä monia erilaisia syitä. Olipa syy sitten mikä tahansa, lapsen huostaanotto aiheuttaa kriisin aina sekä lapsen että vanhemman elämässä. Vanhempien ja lapsen tulisi saada riittävää tukea lapsen sijaishuollon aikana, eikä lapsen ja biologisten vanhempien suhdetta tule missään

vaiheessa väheksyä. Usein tilanteissa, joissa lapsi on sijoitettu vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden yhteisestä päätöksestä, on vanhempien helpompi vastaanottaa tukea ja apua omaan tilanteeseensa. Pelkkä lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle ei itsessään tuo ratkaisua perheen tilanteeseen, vaan myös vanhempien huomioiminen lapsen sijoituksen aikana on tärkeää. (Kujala 2003, 11–12.)

Saastamoisen (2008, 132) mukaan vanhemmuus jatkuu, vaikka lapsi olisi siirtynyt sijaishuoltoon. On myös tärkeää, että vanhemmat välittävät lapselle tunnetta siitä, että tätä ei ole hylätty. Vanhempien on pyrittävä auttamaan lasta sopeutumaan sijaishuoltopaikkaan ja muuttuneeseen perhetilanteeseen. Vanhempien vierailut lapsen luona saattavat aiheuttaa voimakkaita tunnereaktioita ja vanhempien voi olla vaikea käsitellä sitä, että lapsi kiintyy jossain määrin hoitajiinsa. Tällaisissa tilanteissa vanhemmat voivat usein kokea vanhemmuudestaan mustasukkaisuutta ja alemmuudentuntoa.

On siis tärkeää, että vanhemmille osoitetaan, että lapsen sijaishuolto ei tarkoita vanhemmuuden päättymistä. Vanhemmille tulee tarjota sijaishuoltopaikan taholta keskusteluapua, jotta lapsen tapaamiset eivät kuormittaisi vanhempien tunteista ja reaktiosta. Vanhempien tulee sijaishuollon aikana saada ilman erillistä pyyntöä kaikki lasta, vanhempia ja sijoitusta koskevat dokumentit, jotta myös vanhemmat pysyvät ajan tasalla lapsen tilanteessa ja elämässä. Lapsen sijaishuollon aikana vanhempien kanssa tulisi löytää yhteiset toimintatavat ja -mallit sekä jaetun vanhemmuuden työnjako. Tärkeimpänä tavoitteena vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä on huomioida perheen jälleenyhdistäminen, mikäli se on lapsen edun kannalta mahdollista. (Lastensuojelun käsikirja 2012.)

Huostaanotetun lapsen sijaishuollon aikana lapsen huolto säilyy hänen huoltajillaan. Huostaanotolla ei siis voi lakkauttaa lakisääteisten tai määrättyjen huoltajien tehtäviä. On kuitenkin huomioitava, että vaikka lapsen huolto säilyy kodin ulkopuolisen sijoituksen aikana huoltajilla tietyin rajoituksin, vähenee tosiasiallinen valta tehdä tavallisesti huoltajan toimivaltaan kuuluvia ratkaisuja. (Saastamoinen 2008, 134.) Lapsen sijoituksen aikana huoltajalla pysyy kuitenkin oikeus päättää muun muassa lapsen nimestä, uskonnosta ja kansalaisuudesta. Lisäksi huoltajalla on oikeus hakea halutessaan huostaanoton lopettamista, edustaa lasta häntä koskevassa asiassa kuten esimerkiksi erilaisissa oikeustapauksissa. Huoltajalla on myös oikeus saada tietoja

lapsesta huostaanoton aikana sekä pitää yhteyttä lapseensa. Lapsen huostaanoton aikana sijaishuoltoapaikalla on oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta sekä valvonnasta ja muusta huolenpidosta. Näiden asioiden lisäksi sijaishuoltoapaikka voi päättää lapsen passia koskevista asioista sekä terveydenhoidosta ja koulutuksesta. Lapsen terveydenhoidosta ja koulutuksesta päättäessä sijaishuoltoapaikan tulisi kuitenkin ottaa huomioon huoltajien mielipide ja toiveet, ja näin ollen kunnioittaa ja kuulla myös vanhempien näkemyksiä lapsen hoidon järjestämisestä. (Saastamoinen 2008, 136–140.)

4.3 Vanhemmuuden tukeminen lastensuojelussa

Sijaishuollon yksi tärkeimmistä tehtävistä on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja tästä syystä myös vanhempien kuntoutusta tulee lapsen sijaishuollon aikana edistää. Lapsen sijaishuollon aikana on tärkeää, että vanhempia tuetaan vanhemmuuden rooleissa sekä mahdollistetaan lapsen ja vanhemman välisen suhteen kehittyminen. Myös vanhemmuudelle ja sen edistymiselle tulisi asettaa tavoitteita asiakassuunnitelmassa ja vanhempien kanssa tulisi tehdä sopimuksia siitä, miten perheenjäsenet yhdessä toimivat tavoitteiden saavuttamiseksi. (Järvinen ym. 2012, 84-85.)

Lapsen huostaanotto ja sijoitus vaikuttaa väistämättä kaikkiin perheenjäseniin ja aiheuttaa usein kriisin perheen elämässä. Vanhemmat saattavat tuntea häpeää ja pettymyksen tunteita, joiden käsittelyyn usein tarvitaan apua. Yksi tärkeä tukimuoto on sijaishuollosta käsin toteutettava perhetyö. Perhetyöllä pyritään siihen, että vanhemmat voisivat nähdä lapsen huostaanoton ja sijaishuollon uutena mahdollisuutena omalle vanhemmuudelleen sekä pyritään korjaamaan pettymyksen ja häpeän aiheuttamia tunteita. Perhetyön tekemän työn avulla myös vanhemmat voivat kokea tulevansa kuulluiksi lapsen sijoituksesta huolimatta. Usein vanhemmat saattavat tarvita tukea myös siihen, kuinka lapsen kanssa tulisi käsitellä sijoituksesta aiheutuneita kokemuksia. Lastensuojelun perhetyö on vaativaa, monimuotoista ja vastuullista perheiden tukemista, auttamista, asioihin puuttumista sekä ongelmien ratkaisemista. (Järvinen ym. 2012, 84-88.) Erilaiset juhlien, retkien, leirien ja vanhempainryhmien järjestäminen on yksi tärkeä perhetyömalli. Tällaisen yhteisöllisen perhetyömallin kautta työntekijöillä ja perheillä on hyvä tilaisuus kohdata toisensa erilaisissa rooleissa ja ympäristöissä (Klap 2005, 94).

Kun lapsi sijoitetaan osastolle saa hän usein itselleen vähintään yhden omahoitajan osaston työtiimistä. Omahoitaja osallistuu kaikkiin lasta koskeviin neuvotteluihin ja lapsen sijoituksen tavoitteiden laatimiseen. Yksi omahoitajan tärkeistä tehtävistä on tutustua lapsen perheeseen ja lähiverkostoon ja hänellä on myös velvollisuus ja vastuu tiedottaa perhettä lasta koskevista asioista. Vaikka omahoitajan pääasiallinen tehtävä on keskittyä sijoitettuun lapseen, sisältää se myös tiivistä työskentelyä vanhempien ja muiden perheenjäsenten kanssa. Omahoitajan tulee olla lapsen ja perheen tukena, apuna, kannustajana, hyvien asioiden esiin nostajana sekä välillä myös patistelijana. Lisäksi omahoitajan tehtävänä on toimia perheen asiantuntijana sekä kumppanina sijoituksen ajan. (Klap 2005, 95.)

Viime aikoina on alettu paremmin ymmärtämään sitä, että kuntouttamalla ja tukemalla lapsen sijaishuollon aikana myös vanhempia voidaan tukea lasta ja samalla koko perhettä. Yksi oleellinen ja tärkeä tukimuoto vanhemmille on erilaiset vertaistukiryhmät tai muu vertaistukitoiminta. Vertaistuki voi olla monille vanhemmille tärkeä voimavara ja auttaa heitä käsittelemään ongelmia sekä vahvistamaan vanhemmuuttaan. (Sininauhaliitto, 2012.)

Myös perheen ystävillä ja sukulaisilla on merkittävä rooli vanhempien tukemisessa ja jaksamisessa. Lähiympäristö ja –verkosto voivat auttaa vanhempia saavuttamaan positiivista kehitystä omassa vanhemmuudessaan ja perheen arjessa. On hyvin tärkeää, että ystävät ja sukulaiset hyväksyvät perheen tilanteen ja pysyvät vanhempien tukena. Häpeän ja epäonnistumisen tunteet saattavat vaikuttaa vanhempiin voimakkaasti, mikä saattaa aiheuttaa sosiaalisista tilanteista poisjättäytymistä. Tällöin kriisiä läpikäyville vanhemmille ystävien ja läheisten tuki saattaa olla mittaamattoman arvokasta ja auttaa heitä jaksamaan. (Streng 2010, 20.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tarkemmin valitsemani tutkimusmenetelmän, käsittelen aineiston hankinnan yksityiskohtia sekä kerron aineistonanalyysimenetelmästäni.

5.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta

Opinnäytetyöni on sekä empiirinen että teoreettinen tutkimus, jonka kohteena on tutkia sijoitettujen lasten vanhempien kokemuksia ja näkemyksiä kuntoutusjaksosta Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla. Työni on muodoltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää valitsemani ilmiötä sekä usein siihen liittyy subjektiivisten tulkintojen tekemistä. Erona kvantitatiiviseen eli määrälliseen tutkimukseen on se, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä tulosten saavuttamiseen käyttämällä tilastollisia menetelmiä eikä tuloksia välttämättä voida suoraan testata ja todentaa. (Ghuri & Grønhaug 2005, 109.) Valitsin kvalitatiivisen tutkimuksen, koska sen avulla voi päästä syvemmälle ja lähemmäksi yksilöiden kokemuksia ja näkemyksiä. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kvalitatiivinen tutkimus tarvitsee aina rinnalleen vahvan ja tukevan teoreettisen pohjan, jotta tutkittava ilmiö ei jäisi pelkästään tutkittavien henkilöiden mielipiteiden ja kokemusten varaan (Koivula U-M ym. 2001, 31).

Toteutin kvalitatiivisen tutkimukseni teemahaastattelujen avulla. Teemahaastattelulle tyypillistä on se, että siinä on etukäteen laaditut teemat eli haastattelun aihepiirit. Teemahaastattelussa haastattelijalla on yleensä mukanaan jonkinlainen runko haastattelun kulusta, mutta tarkoituksena ei ole laatia liian tarkkoja ja yksityiskohtaisia kysymyksiä. Tämä erottaa teemahaastattelun esimerkiksi strukturoidusta haastattelusta. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Valitsin tämän haastattelumuodon juuri sillä perusteella, että se helpottaa omaa työtäni ja valmiiksi asetetut teemat selkeyttävät mielestäni huomattavasti haastattelun kulkua. Lisäksi teemahaastattelu antoi mahdollisuuden pysyä samoissa teemoissa kaikkien haastateltavien kanssa, mutta toisaalta se antoi haastateltavalle henkilölle vapauden kertoa kokemuksistaan ilman haastattelijan ja haastateltavan kysymys-vastaus asetelmaa.

Haastattelut etenivät teemoittain, mutta mukanani oli myös valmiiksi tehty haastattelurunko tukikysymyksineen (liite1). Haastatteluni teemat muodostuivat tutkimuskysymysten pohjalta. Haastattelurunkooni sain ideoita aikaisemmista tutkimuksista, joista olen tarkemmin maininnut luvussa 2.2. Halusin ensin selvittää, miten vanhemmat olivat kokeneet vanhemmuutensa ennen lapsen huostaanottoa, jotta pystyin seuraavaksi selvittämään, olivatko kokemukset mahdollisesti muuttuneet huostaanoton aikana. Lisäksi koin tärkeänä ottaa omaksi teemakseen kokemukset sijaishuoltopaikasta ja sen vaikutukset vanhemmuuden tukemisessä. Hyväksyitin teemat ja haastattelurungon Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosaston vastaavalla ohjaajalla hyvissä ajoin ennen haastattelujen toteuttamista. Annoin hänelle ja myös muille työntekijöille mahdollisuuden vaikuttaa teemojen ja kysymysten muokkaamiseen.

Yhteensä haastattelin kuutta vanhempaa, kolmea isää ja kolmea äitiä. Yhdessä haastattelussa paikalla oli sekä isä että äiti, joten haastattelujen lopulliseksi määräksi tuli viisi. Halusin tarkoituksella, että haastateltavien vanhempien joukossa on sekä isiä että äitejä, jotta työhöni tulisi molempien sukupuolten näkökulma. Tämä ei kuitenkaan näy konkreettisesti tulosten esittelyssä eli en ole pyrkinyt vertamaan tai erottelemaan isien ja äitien vastauksia toisistaan. Haastateltavien vanhempien valinnassa hyödynsin Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosaston henkilökunnan tietoutta aiemmin osastolla asiakkaina olleista perheistä. Yhteensä haastateltavaksi kysyttiin noin kymmentä ennalta valikoitua vanhempaa, joista kyseiset kuusi suostuivat osallistumaan tutkimukseeni. Haastateltavat vanhemmat pyrittiin valitsemaan sillä perusteella, että lapsen sijaishuollosta ei olisi kulunut liian lyhyttä eikä liian pitkää aikaa. Haastateltavien vanhempien lasten sijaishuolto Raholan perhetukikeskuksessa oli päättynyt 1-4 vuotta sitten.

Kolme haastatteluista toteutin Raholan perhetukikeskuksen neuvotteluhuoneessa, yhden haastateltavien kotona ja yhden haastateltavan asuintalon yhteisissä tiloissa. Haastateltavat vanhemmat saivat itse valita paikan, missä halusivat haastattelun toteuttaa. Haastattelut kestivät 30–85 minuuttia riippuen täysin haastateltavan vanhemman motivaatiosta ja halusta keskustella haastatteluuni liittyvistä aiheista sekä omasta haastattelutaidostani. Ennen haastatteluja vanhemmat allekirjoittivat sopimuksen teemahaastatteluun osallistumisesta (liite2), joka sisälsi muun muassa luvan haastattelujen nauhoittamisesta. Nauhoitin haastattelut, jotta minun oli

analysointivaiheessa helpompi palauttaa mieleeni käsiteltyjä asioita. Annoin haastateltaville mahdollisuuden olla tarvittaessa yhteydessä minuun sähköpostitse vielä haastattelujen jälkeen, jos mieleen olisi tullut tutkimukseeni liittyviä asioita. Kukaan haastateltavista ei ollut kuitenkaan minuun enää jälkeenpäin yhteydessä.

5.2 Aineiston analysointi

Ennen aineiston varsinaista analysointia litteroin jokaisen nauhoitteen kirjalliseen muotoon. Tallennettu laadullinen aineisto on tarkoituksenmukaista kirjoittaa puhtaaksi sanasta sanaan, eli litteroida. Litterointi voidaan tehdä kirjoittamalla koko aineistoista tai valikoimalla esimerkiksi haastattelun teemojen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 210.) Itse litteroin koko aineiston lukuun ottamatta kohtia, jotka eivät liittyneet haastatteluuni. Muutoin pyrin litteroimaan aineistoni sanatarkasti. Litteroinnin jälkeen hävitin äänittämäni aineiston.

Ennen analysointivaihetta luin litteroitua aineistoani useaan kertaan läpi, jotta sain muodostettua itselleni paremman kokonaiskuvan haastateltavien vastauksista. Analysointivaiheessa jaoin aineiston teemojen eli tässä tapauksessa myös tutkimuskysymysteni mukaan ja tein jokaisesta teemasta erilaisia miellekarttoja sekä muistiinpanoja oman työskentelyni ja analysoinnin helpottamiseksi. Jokaisesta teemasta pyrin etsimään olennaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia haastateltavien välillä. Johtopäätös luvussa pyrin myös vertaamaan saamiani tuloksia teoriaan ja etsimään myös niistä sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia.

6 TUTKIMUSTULOKSIA

Tässä luvussa esittelen haastatteluista saamiani tutkimustuloksia kirjoittamalla saamaani aineistoa selkeämpään ja luettavampaan muotoon sekä käytän suoria lainauksia haastateltavien vanhempien vastauksista. Olen pyrkinyt etsimään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia vanhempien vastauksista, mutta en vielä tässä vaiheessa vertaa saamaani aineistoa teoriaan.

6.1 Kokemuksia vanhemmuudesta yleisesti ennen lapsen huostaanottoa

Kysyttäessä vanhemmilta heidän yleisiä näkemyksiään vanhemmuudesta, olivat lähes kaikki haastateltavat samaa mieltä vanhemmuuden käsitteestä ja sen merkityksestä. Ennen kaikkea vanhemmuus nähtiin lasten selviämisen sekä hyvinvoinnin takaamisena. Monet haastateltavat vanhemmat kokivat vanhemmuuden olevan vastuun ottamista lapsista, ohjeistamista oikeille teille, rakastamista sekä virikkeiden antamista lapsen elämään. Yksi vanhemmista koki myös, että vanhemmuus merkitsee hänelle sitä, että asettaa lapset aina etusijalle ja omien tarpeidensa edelle. Lisäksi koettiin, että vanhemmuudessa tärkeä tehtävä on tukea ja ohjeistaa lasta elämää varten.

No mulle se on lähinnä sitä, että vanhemmat opettaa ja opastaa lapsiansa elämää varten, että ne pärjää elämässä.

No justiinhan se on sitä, että sää niinkun tuet, rakastat ja kasvatat lapses niinkun siihen, että kun joskus sehän jää yksin, että se on sitten valmis kohtaamaan kaikki nämä maailman jutut, kun sä tuet sen alkutaipaleet.

Kaikki haastateltavat vanhemmat eivät kuitenkaan olleet sitä mieltä, että vanhemmuus olisi aina helppoa ja ihannevanhemmuuden tavoitteissa pysymistä. Kaksi vanhemmista toi haastattelussa esiin, että vanhemmuus on ajoittain haastavaa, mutta nämäkin vanhemmat näkivät, että vaikeat asiat ovat voitettavissa.

Mutta, jos sanois tosta vanhemmuudesta sen verran vielä, niin se ei ole tota niin sanotusti aina ruusuilla tanssimista, että kyllä siinä on ongelmiakin. Ne vaan täytyy sitten voittaa.

Kyllä se on ylämäkee ja alamäkee ja on riitaa ja on sovinnon tekemistä, mut kyl mä niinkun pyrin oleen mahdollisuuksien mukaan mukana lapsen elämässä ja, että tehtäis yhdessä jotain. Mutta eihän se mitään semmosta niinkun ruusuilla tanssimista kumminkaan koko aikaa oo.

Suurin osa vanhemmista koki, että oma vanhemmuus on alkanut heillä ensimmäisen lapsen syntymästä. Yksi haastateltavista äideistä koki oman vanhemmuutensa alkaneen jo ensimmäisen lapsen odotusaikana. Suurin osa isistä koki kuitenkin, että heidän kokemus ja käsitys vanhemmuudesta oli alkanut vasta hieman myöhemmin lapsen syntymän jälkeen. Tähän on vaikuttanut vanhempien kertoman mukaan se, että lapsen synnyttyä isät ovat tehneet paljon muita asioita, kuten esimerkiksi olleet töissä tai rakentaneet taloa ja aikaa lapsille on tällöin jäänyt vähemmän.

Kysyin haastateltavilta, miten he kokevat vanhemmaksi tulon vaikuttaneen heihin itseensä. Vastaukset vaihtelivat suuresti, mutta kaikki vanhemmat kuitenkin kokivat, että vanhemmaksi tulo on vaikuttanut heihin jollakin tavalla. Useat vanhemmat olivat sitä mieltä, että vanhemmuus on helpottunut aina jokaisen lapsen syntymän jälkeen. Noin puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että vanhemmaksi tuleminen on vaikuttanut muun muassa siihen, että ei ole niin paljon aikaa itselleen eikä voi ajatella aina vain itseään. Yksi vanhemmista koki myös, että vanhemmaksi tuleminen on ollut kasvattavaa, koska perusasiat itsenäistymisestä eivät ole olleet nuoren iän takia vielä hänelle itselleen selkeitä vanhemmaksi tulon aikaan.

No sillan, kun ensimmäinen lapsi syntyi, niin tai siis mähän olin 17-vuotias, kun mä aloin odottaa niin kyllä se tota... Sitten, kun se synti, kun mä olin vasta just muuttanut niinkun äidin luota pois, niin kyllä se niinkun kieltämättä alkoi vähän kasvattaaan.

No on se varmaan vaikuttanut, että enää ei voi ajatella pelkästään itseään, että pitää ajatella sitten, että mitä muutkin tekee. Et jos ajattelee valintoja,

mitä on joutunut tekemään... Et varmaan olis tehnyt erilaisia valintoja, jos ei olis ollut perhettä ja lapsia.

Kysymykseen äitiyden ja isyyden merkityksestä, kaikki haastateltavat eivät suoranaisesti vastanneet ja vastaukset myös vaihtelivat suuresti. Haastatteluista nousi kuitenkin esiin muun muassa se, että yhden vanhemman mukaan isyys ja isän rooli on tärkeä, jotta lapsilla olisi kasvaessaan miehen malli. Yksi isistä on kokenut isyytensä erilaisena eri lasten kohdalla, riippuen siitä kuinka tiivis suhde lapseen on syntymästä lähtien ollut. Isyyteen koettiin myös liittyvän paljon kaikkea, joiden olemassaoloa yksi haastateltavista isistä ei ole aina edes ehtinyt huomata.

Joskus sitä ei edes ajattele, mitä kaikkea siihen isyyteen liittyy, mutta joskus pysähtyy jälkeensä ajattelemaan, että onpa siinä ollut paljon tekemistä. Ne on vaan mennyt tosta ihan omalla painollaan ohi.

Äitiyden merkityksestä haastatteluissa nousi esiin muun muassa se, että yksi äideistä koki äidin suhteen lapseen olevan aina tiiviimpi ja vahvempi kuin isän. Äitiys koettiin myös rankaksi erityisesti lapsen ollessa pieni, koska mies ei ole alkuvaiheessa niin sidottu lapseen. Yhdelle vanhemmista äitiys puolestaan merkitsee sitä, että hän pitää lastensa puolia viimeiseen asti, koska kokee sen äidin tehtäväksi.

Se kuuluu siihen äitiyteen, että on niinkun tuettava ja pystyttävä oleen, että lapsi vois paljon paremmin.

6.2 Kokemuksia vanhemmuudesta lapsen huostaanoton aikana ja sen jälkeen

Vastaukset kysymykseen muuttuiko vanhemmuus jollakin tavalla lapsen sijaishuollon aikana, erosivat osittain toisistaan. Suurin osa vanhemmista koki, että lapsen joutuminen sijaishuoltoon ei vaikuttanut heidän vanhempana olemiseen mitenkään mullistavasti. Yksi vanhemmista kertoi myös, että ei ollut aikaisemmin edes tullut ajatelleeksi sitä, että lapsen sijaishuoltoon joutuminen olisi vaikuttanut vanhemmuuteen. Lapsen koettiin myös olleen vain ”lainassa” sijaishuollon aikana, jonka päätyttyä vanhemmuus jälleen jatkui normaalisti. Yksi vanhemmista koki, että oli saanut omaan vanhemmuuteensa lisää joustavuutta, eikä kokenut enää tarpeellisena puuttua jokaiseen lapsen tekemään

pieneen virheeseen. Vähemmistö haastatelluista koki hetkellisesti, että oli epäonnistunut vanhempana, koska lapsi oli huostaanotettu ja sijoitettu kodin ulkopuolelle. Lisäksi yksi haastateltavista toi haastattelussa esille, että ei kokenut epäonnistuneensa vanhemmuudessaan, vaikka lapsi otettiin huostaan.

Niin sehän siinä tuli, että silloin niinkun koki, että sä et oo nyt onnistunut vanhempana, koska sun pitää niinkun antaa se lapsi jonnekin muualle. Ja sit oli tavallaan itelleen vihanen ja hirveesti syyllisti itseensä.

No siis en mä kokenut ainakaan, että mä oisin epäonnistunut kasvatuksessa, koska lapsella on ADHD eikä se oo kenenkään vika, ei sille mitään voi. Eikä siis kenenkään syyllistäminen kannata. Se on ihan hukkaan heitettyä energiaa ja aivan tyhmää touhua.

Monet vanhemmista kokivat, että lapsen huostaanotto oli viimeinen keino auttaa omaa lastaan, kun kaikkea muuta oli jo yritetty. Huostaanotto herätti kaikissa vanhemmissa ymmärrettävästi negatiivisia ja surullisiakin tunteita, mutta useat vanhemmat ajattelivat, että se oli lapsen parhaaksi. Huostaanotto tuntui suurimman osan vanhempien mielestä sillä hetkellä pahalta, vaikealta ja shokeeraavalta päätökseltä. Yhden vanhemman kohdalla negatiivisia tunteita lapsen huostaanotosta aiheutti myös ennakkoluulot sijaishuoltoapaikasta.

Kyllähän se silloin, kun se tehtiin (päätös huostaanotosta) niin se tuntui pahalta, mutta kun mulla oli vähän väärä käsitys tästä paikasta. Mä luulin tätä enemmän, että tää on niinkun semmon lastenkoti tai semmonen joku, missä on kalterit seinillä ja niin.. Mulla oli semmonen käsitys tästä ensin, mutta se meni nopeesti pois, kun mä opin tutustuun tähän porukkaan täällä ja tuntemaan tätä. Se oli ihan viikko tai kaks, niin mä huomasin sen, että tää on ihan todella hyvä vaihtoehto kumminkin, että tänne on hyvä jättää lapsi ja tälleinäin.

Kyllä mulla ainakin vaikutti sillain se, että oli kauheen vaikea olla, kun ei se ollu tossa enää. Et se oli niinkun erotettu sillain musta. Kyllä se elämä oli paljon vaikeempaa mulla ainakin sillon, vaikka me tiedettiin että se ehkä on jollain tapaa turvassa siellä. Siitä huolimatta ni, kyllä siihen

varmaan sekin vaikutti kun ei oikeen itte ymmärrä noista, tällöisistä hoitomenetelmistä mitään. Niitä on sitten vasta oppinu ymmärtään tässä vuosien varrella.

Osa vanhemmista koki huostaanoton myös negatiivisena sen vuoksi, että ulkopuoliset tahot arvostelivat heitä vanhempina ja suhtautuminen heihin muuttui. Yksi haastateltavista vanhemmista kertoi myös, että perhe ei ollut kertonut esimerkiksi sukulaisille lapsen huostaanotosta, koska pelkäsi heidän negatiivista suhtautumistaan. Kaksi vanhemmista kertoi lapsen huostaanoton tuntuneen myös jollain tavalla helpottavalta, koska silloin sai hetken hengähdystauon itselleen ja apua lapsen ja perheen tilanteeseen. Tällöin aikaa ja huomiota pystyi myös antamaan enemmän perheen muille lapsille.

Jotenkin se ehkä kumminkin oli itsellekin vähän semmonen helpotus, että lapsi pääsi muualle. Ei sitten joutunut joka hemmetin asian kanssa tappeleen kotona. Et se oli...Paha sanoo sillain, mutta vähän niinkun sai itsellekin sellasta niinkun... Että pysty oleen vähän aikaa rauhassa.

Huostaanoton päättymisen jälkeen suurin osa vanhemmista ajatteli kulunutta aikaa positiivisesti ja jälkeinpäin ajateltuna pitivät päätöstä lapsen huostaanotosta hyvänä ja oikeana ratkaisuna, vaikka se sillä hetkellä olisikin aiheuttanut joissain määrin epävarmuutta ja epäonnistumisen tunteita. Kaikille vanhemmille oli tärkeää, että huostaanoton aikana sijaishuoltopaikka oli koettu hyväksi sekä lapsi oli saanut apua ongelmiinsa. Yksi vanhemmista toi haastattelussa esiin ajatuksensa siitä, että koki lapsensa huostaanoton jälkeinpäin hyvänä asiana, mutta pohti samalla sitä, miksi apua ei saa ajoissa ja päätöksiä pitkitetään. Hän kertoi perheen hakeneen apua lapsen ja perheen tilanteeseen itsenäisesti useilta tahoilta noin vuoden ajan ennen huostaanottopäätöksen tuloa.

Ja sit toki ajattelee, että miksi sitä viivästettiin niin kauan. Että, kun tavallaan vuosi meni siitä, kun eka ite haettiin sitä. Että, miks sen pitää olla niin vaikee se huostaanotto ja miksi sitä apua ei saa aikaisemmin? Et tavallaan, kun teillä on kaikki asiat hyvin niin ei teiltä voi ottaa lasta huostaan. Miksi? Että miksi lain pitää olla sellainen, että silloin ei saa apua kun sä ite haet sitä, että sitten vaan niinkun sanotaan et ei onnistu...

Tämmöisessä tilanteessa sen pitäis olla jotenkin erilainen ja helpompi, koska ihmisten käsitys on ainakin tällä hetkellä semmonen, että huostaanotto tarkoittaa sitä, että sä oot kykenemätön hoitamaan sitä lasta.

Neljä vanhempaa koki, että lapsen sijaishuollosta ja huostaanotosta voi olla jonkinlaista haittaa vanhemmuudelle. Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että lapsen sijaishuolto ei aiheuttanut heidän vanhemmuudellensa minkäänlaista haittaa. Haitoista joita lapsen sijaishuolto voi vanhemmuudelle aiheuttaa nousi haastatteluissa esiin muun muassa muiden ihmisten ennakkoluulot heidän vanhemmuuttansa kohtaan sekä sijaishuoltopaikan toiminta erilaisilla säännöillä kuin kotona. Tämä aiheutti yhden vanhemman mukaan sen, että lapsen oli vaikea asettua esimerkiksi kotilomien aikana vanhempien asettamiin sääntöihin. Lisäksi vanhempi koki, että kotilomien aikana halusi tehdä lapsen kanssa kivoja asioita eikä laittaa lasta esimerkiksi normaaliin tapaan siivoamaan.

Hetki sijaishuollon ja huostaanoton päättymisen jälkeen suurin osa vanhemmista koki, että käsitykset omasta vanhemmuudesta olivat jonkin verran muuttuneet. Kaikki vanhempien esiin tuomat kokemukset vanhemmuuden muutoksista oli positiivisia. Kukaan haastateltavista ei siis tuonut haastatteluissa esiin negatiivisia vaikutuksia. Yksi vanhemmista ei kokenut lapsen sijaishuollon päättymisenkään jälkeen, että se olisi vaikuttanut hänen vanhemmuuteensa, mutta hän ei kuitenkaan kieltänyt, ettei siitä olisi ollut mitään hyötyä. Yksi vanhemmista kertoi haastattelussa lapsen sijaishuollon vaikuttaneen häneen vanhempana siten, että ei pidä vanhemmuutta enää niin yksinkertaisena kuin, mitä oli nuorempana pitänyt. Enemmistö vanhemmista koki positiivisina vaikutuksina muun muassa vahvistumisen vanhempana, paremman luottamuksen itseensä vanhempana sekä hieman lähentyneenä suhteena omaan lapseen.

...Ehkä sitä on vahvistunut ja niinkun luottaa enemmän omaan itseensä. Et tavallaan ei olekaan tehnyt mitään väärää, kun mikä oli se syyllistäminen mikä aluks tuntui.

Lähes kaikki vanhemmat olivat kokeneet jonkinlaisia muutoksia omassa isyydessään tai äitiydessään lapsen sijaishuollon päätyttyä. Vastaukset erosivat paljon toisistaan, mutta vastauksista kuitenkin huokui yhteinen ajatus siitä, että lapsi on etusijalla ja isien ja äitien tehtävä on huolehtia siitä, vaikka välillä vastaan saattaa tulla vaikeuksia. Lisäksi

osa vastaajista koki isyytensä/äitiytensä vahvistuneen. Yksi äideistä kertoi myös, että kokee ettei ole enää yksin äitiytensä kanssa ja hänen on helpompi vastaanottaa apua muualta.

6.3 Kokemuksia sijaishuoltoapaikan toiminnasta vanhemmuuden tukijana

Yli puolet vanhemmista oli sitä mieltä, että eivät kokeneet joutuneensa jakamaan vanhemmuuttaan sijaishuoltoapaikan välillä. Yksi vanhemmista totesi, että ihmiset sijaishuoltoapaikassa olivat kuitenkin vain työntekijöitä, joten vahvaa kokemusta vanhemmuuden jakamisesta ei siitä syystä tullut. Henkilökemioiden ja yhteistyön toimiminen työntekijöiden ja vanhempien välillä koettiin myös tärkeänä, jotta kokemusta vanhemmuuden jakamisesta ei tullut. Kaksi vanhemmista oli selkeästi sitä mieltä, että koki osittain joutuneensa jakamaan omaa vanhemmuuttaan sijaishuoltoapaikan kanssa. Tämä tuli vanhempien mukaan esiin muun muassa siinä, että yhteisissä tapahtumissa antoi mielummin vastuun lapsen ohjeistamisesta ongelmatilanteissa työntekijöille kuin, että itse olisi puuttunut tilanteeseen. Vanhempi halusi tehdä selväksi, että yhteisissä jutuissa pelattiin sijaishuoltoapaikan säännöillä. Toinen vanhempi taas piti alkuun hieman hankalana ja outona, jos joutui komentamaan omaa lastaan ja tilanteeseen puuttui joku ulkopuolinen henkilö. Ulkopuolisella henkilöllä haastateltava vanhempi tarkoitti sijaishuoltoapaikan työntekijää.

Kaikki haastateltavat vanhemmat kokivat, että työnjako vanhempien ja sijaishuoltoapaikan työntekijöiden välillä oli toiminut hyvin lapsen sijaishuollon aikana. Vanhemmat kokivat myös, että yhteistyö sijaishuoltoapaikan kanssa sujui pääpiirteittäin hyvin. Osa vanhemmista kertoi haastattelussa, että yhteistyön sujumiseen vaikutti usein myös henkilökemiat ja joidenkin työntekijöiden kanssa oli hankalampi työskennellä. Tärkeänä vanhemmat pitivät yhteistyön onnistumisen kannalta sitä, että luottamussuhde toimi molemminpuolin sekä sitä, että työntekijät kertoivat vanhemmille osastolla tapahtuvista asioista. Yksi vanhemmista toi haastattelussa esille myös oman asenteen merkityksen yhteistyön sujumisen kannalta.

Pääsääntöisesti lähes kaikki vanhemmat kokivat myös, että sijaishuoltoapaikka ja sen työntekijät kohtasivat vanhemmat kunnioittavasti ja arvostavasti. Kaksi vanhemmista oli sitä mieltä, että heidän arvojaan ei aina täysin kunnioitettu sijaishuoltoapaikan toimesta. Vanhemmat kuitenkin kokivat, että välillä myös heidän arvojaan huomioitiin

ja lapselle järjestettiin muuta toimintaa muun muassa silloin, kun kuntoutusosastolla vietettiin heidän arvojensa vastaisia tapahtumia. Puolet haastateltavista vanhemmista koki, että heidän mielipiteensä lasta koskevissa asioissa otettiin hyvin huomioon ja kokivat tulleensa kuulluiksi. Loput kolme vanhempaa taas oli sitä mieltä, että tulivat vanhempina kuulluiksi lapsensa asioissa, mutta että mielipiteitä ei aina välttämättä otettu huomioon tai niistä ei aina oltu samaa mieltä.

Se, että kun lähtee puhuun niinkun asiota, niin se oli erittäin rasittavaa, jos sua ei niinkun ymmärretty kerrasta ja sä jouduit moneen kertaan sitä samaa asiaa vääntään eri kulmilta niin, että ne ymmärtää sen ja sitten helposti moni vääristelee mun sanani... Kyllä se varmaan jossain tilanteissa tuntui, ettei kuunnella.

Hmmm joo... Kyllä mä varmaan tulin kuulluksi, mut se et saiks mä aina päättää niin ei varmaan ihan aina toteutunut.

Haastattelussa kysyin vanhemmilta myös sitä, millaisina he kokivat erilaiset neuvottelutilanteet, koska halusin selvittää vanhempien näkökulman niistä. Kaksi vanhemmista koki tilanteet kiusallisina ja sellaisina, että joutui miettimään omia sanomisiaan eikä välttämättä halunnut aina sanoa kaikkea niin suuren ihmisjoukon edessä. Neuvotteluja koettiin olevan myös liian usein ja yksi vanhemmista kertoi usein mieltävänsä niiden tavoitteellisuutta, koska paikalla oli aina hirveä määrä ihmisiä. Lähes kaikki vanhemmat ymmärsivät, että neuvottelut ovat pakollisia ja lapsen parhaaksi, mutta yrittivät pohtia voisiko niistä tehdä jotenkin mielekkäämpiä. Yksi vanhemmista toi myös esiin kokemuksena siitä, että neuvottelutilanteissa oli usein kiire ja jokin asia, mitä vanhempi olisi halunnut käsitellä jäi kokonaan käsittelemättä. Hän myös pohti, että voisi olla hyvä, jos vanhemmatkin voisivat jo ennen neuvotteluja tuoda esiin asioita, joita heidän mielestään olisi hyvä käsitellä. Yksi vanhempi piti erittäin tärkeänä myös sitä niin yleisesti kuin neuvottelutilanteissakin, että sijaishuoltopaikan työntekijät puolustivat tarvittaessa vanhempien näkemystä.

Välillä se tuntu kyllä vähän kiusalliselta. Se (keskipisteenä istuminen) oli kauheeta.

Siis niistä (neuvottelutilanteista) jäi hyvä kuva ja sit sai niinkun työkaluja ton lapsen käsittelemiseen...Ku lähtötilanne oli se se, että mulla ei ollut mitään työkaluja miten saan sen kuriin.

Kysyttäessä vanhemmilta, mitkä he kokivat tärkeinä keinoina yhteisen päämäärän eli lapsen kotiin paluun tavoittelemisessa olivat kaikki vanhemmat sitä mieltä, että sijaishuoltoapaikan järjestämät retket ja muut yhteiset toiminnot olivat tärkeimpiä juttuja. Kaksi vanhemmista kertoi pitävänsä retkiä tärkeinä, koska silloin pääsi pois laitosympäristöstä ja pääsi kokeilemaan välillä asioita, mitä ei muuten välttämättä tulisi tehtyä. Yksi vanhemmista toi haastattelussa esiin, että neuvottelut olivat tärkeitä, mutta oli myös sitä mieltä, että retkillä oli suuri merkitys yhteisen päämäärän tavoittelussa. Yhden vanhemman mielestä erilaisilla neuvotteluilla ei ollut yhteisen päämäärän tavoittelun kannalta juurikaan merkitystä, mutta piti muun muassa perhetyön osuutta merkittävänä. Yhden vanhemman mukaan tärkeää oli myös sijaishuoltoapaikan työntekijöiden johdonmukaisuus ja se, että ongelmatilanteisiin ja muihinkin asioihin puututtiin välittömästi, eikä lykätty asioita myöhemmäksi.

Kyl mä sanon, et neuvotteluilla ei oo mitään merkitystä sen asian kanssa, et en nosta niitä kauheesti kärkeen...Sanotaan, että perhetyö on ollut mun mielestä hyvä ja kaikki ne sellaset yhteiset tekemiset, et tavallaan myös se, et täällä nähdään niinkun myös se mitä me tehdään.

Omahoitajatoiminnan kaikki vanhemmat kokivat tärkeänä ja hyvänä asiana. Omahoitajasuhteessa sekä vanhempiin että lapsen merkityksellisenä vanhemmat pitivät henkilökemioiden toimivuutta ja yhteistyökykyä. Yksi vanhemmista arvosti retkiä yhdessä omahoitajan kanssa ja kertoi, että niissä asioista pystyi avoimemmin ja helpommin juttelemaan. Kaksi vanhempaa toi esiin negatiivisia puolia omahoitajuudesta. Yksi vanhemmista koki, että omahoitaja luuli tietävänsä asioita paremmin kuin vanhemmat itse. Kaksi vanhempaa koki huonona asiana myös sen, että omahoitaja oli vaihtunut kesken kuntoutusjakson.

Siis tota, meillähän vaihtu omahoitaja, kun vanha jäi pois, joka oli siis tosi ikävä juttu. Siis ei uuskaan ollut..ei siis mitään valittamista, mut sit se et tavallaan se oli niinkun sellanen, etttä mä koin sen, et voi ei taas...Kun aina niinkun vaihtu kaikki jutut, et miks ton nyt piti tapahtua.

No vähän tuntu siltä, että kun se välillä tiesi paremmin jonkun asian kun me, niin mä ajattelin että olkoon nyt sit. Kyllä se elämä sitten opettaa sitä. Niin mä ajattelin sitten, että onpahan silläkin koulutusta tässä, kun sillä on tollanen omalapsi siellä. Mutta oli se vähän aluks kyllä sellanen, että kun se oli niin, että näin.. Mulle tuli sellanen tunne, että näin niin kun pitäis toimia nyt sitten.

Kysyttäessä vanhemmilta kokivatko he saaneensa riittävästi tukea omaan vanhemmuuteensa sijaishuoltoapaikasta, viisi vanhempaa kuudesta oli sitä mieltä, että tuki oli riittävää. Yksi vanhemmista oli sitä mieltä, että tukea oli kyllä sopivasti, mutta olisi toivonut vielä enemmän yhteisiä retkiä, joissa vanhempikin koki pystyvänsä olemaan vapaammin. Lähes kaikki vanhemmat nostivat perhetyön roolin merkittävämmäksi tuen lähteeksi omalle vanhemmuudelleen. Kaksi vanhempaa koki, että omahoitajilla ja perhetyöllä oli ihan yhtäläinen osuus vanhemmuuden tukemisessa. Yksi vanhemmista myös koki, että ei olisi kaivannut tukea omaan vanhemmuuteensa.

...Kun se omahoitajahomma pelaa, niin mun mielestä se on jopa tärkeempää, kun se perhetyöjuttu.

En mä tiedä kaipasinko mä edes tukea siihen(vanhemmuuteen)...Mun mielestä sitä oli ihan sopivasti. Enkä mä, niinkun mä sanoin en mä kokenut, et mä oisin kaivannut sitä (tukea).

Kysyttäessä olisiko vanhemmat kaivanneet lisää tukea vanhemmuuteensa, yksi vanhemmista halusi vielä nostaa esiin neuvottelutilanteet. Hän olisi kaivannut enemmän tukea vanhemmuuteensa esimerkiksi kyseisissä neuvottelutilanteissa. Vanhempi koki, että neuvottelujen jälkeen hänelle jäi joskus olo, että ei saanut vastausta kysymykseensä

... No siis kyllä mä vielä niihin... Tavallaan ne palaverit, et mitä sä sait siellä sanoo, niin ehkä niinkun vanhemmuuden tukemiseen, niin ehkä mä siellä niinkun aina, et siis en mä saanut vastausta siihen kysymykseen, et mitenköhän tää niinkun... Et ehkä tavallaan se niinkun jotenkin niitten muuttaminen ja semmonen... No ei mulla semmonen tunne tullut sieltä palavereista lähdöstä, että oonks mä äiti tai en... Mut siis semmonen, että

aha mä en siis niinkun, että saiks mä nyt, että vähän semmonen niinkun, että joku jäi niinkun silleen, että mitä ois voinut tehdä toisin...

Osa vanhemmista oli myös tyytyväisiä saamansa vertaistuen määrään ja vain yksi vanhemmista oli sitä mieltä, että ei olisi kaivannut mitään vertaistukea omaan vanhemmuuteensa. Kaksi vanhempaa olisi ollut tyytyväisiä, jos vertaistukea ja yhteisiä tapaamisia muiden lasten vanhempien kanssa olisi ollut enemmän. Kaksi vanhemmista oli sitä mieltä, että hyvää vertaistukea muilta vanhemmilta sai muun muassa sunnuntaisin, kun lapsia tuodessa osastolle oli kahvit keitettynä ja sai vaihtaa kuulumisia vapaasti keskustellen myös muiden lasten vanhempien kanssa. Vanhemmat kuitenkin harmittelivat, että sittemmin tapa oli jäänyt pois osaston käytännöistä. Yksi vanhempi nosti esiin äiti-lapsi ryhmän ja piti sitä hyvänä vertaistuen lähteenä. Jälkeenpäin ajateltuna hieman harmia yhdelle vanhemmalle oli aiheuttanut se, että työntekijät eivät alkuvaiheessa olleet esitelleet muita vanhempia ja näin kontakti oli jäänyt vähäisemmäksi. Hän olisi kaivannut työntekijöiltä enemmän rohkaisua juttelemaan myös muiden lasten vanhemmille. Osa vanhemmista oli kuitenkin sitä mieltä, että vaikka keskustelut muiden lasten vanhempien kanssa olisivat olleet kivoja, ei niihin kaiken muun toiminnan ohessa olisi välttämättä ollut aikaa. Myös perheille järjestettyjä yhteisiä viikonloppuleirejä pidettiin tärkeinä ja kivoina asioina. Osa vanhemmista oli kuitenkin sitä mieltä, että niitä saisi olla enemmänkin, mutta ne eivät kuitenkaan pelkästään riitä vertaistueksi

Joo kyllä ne esitteli aina heti, kun toi samaan aikaan niitä (lapsia). Vakituiset tarjos aina kahvit kun toi lapsen sinne, jos toi vaikka sunnuntai-iltana. Niin aina kahvit ja kuulumiset. Sit ne uudemmat jätti sen pois, mikä taas ois oikeestaan ollut hyvä...tai sijaiset. Se olis kyllä ollut niinkun parempi.

Sitten täällä oli semmonen äiti-lapsijuttu sillon, että se yks opiskelija teki sitä jonain näytetyönänsä, et se oli sillain kiva justinsa, että sää...Olis kivempi nähdä näitä muita aikuisia ja keskustella heidän kanssaan.

Kokonaisuutena kaikki vanhemmat arvioivat, että lapsen sijaishuollosta/kuntoutusjaksosta oli ollut apua myös heidän vanhemmuuteensa. Vanhemmat kokivat, että perheen tilanne on tällä hetkellä, sijaishuollon päätyttyä,

paljon parempi ja lapset olivat saaneet apua. Yksi vanhempi kertoi haastattelussa, että ei ollut kuntoutusjakson aikana ajatellut siitä olevan hyötyä myös hänelle itselleen ja vanhemmuuteen, mutta nyt jälkeenpäin ajateltuna on huomannut sen auttaneen myös häntä itseään. Yksi vanhempi koki myös, että vanhemmuus on noussut paremmaksi, koska lapsesta ei saa vain negatiivista palautetta. Yhdelle vanhemmalle lapsen kuntoutusjakso on opettanut sen, että hänen on helpompi jatkossa hakea apua, jos lapsella on ongelmia, koska tietää miten asiat toimii, eikä hän halua ajatella, mitä muut ihmiset hänestä ajattelevat.

Mun on helpompi turvautua ulkopuoliseen apuun joskus sitten, kun musta tuntuu siltä, että mä en itte enää pärjää. Koska monille se on niin suuri askel, ei haluta että ihmiset alkaa arvosteleen ja muuta... Sitä täytyy olla ajattelematta, että mitä muut ajattelee, se on niinkun tärkeintä, että mun oma lähipiiri tietää, että mikä tässä on niinkun kyseessä.

Ainakin seuraukset siitä on nyt niinkun hyvät, että ei tarvii koko ajan aatella, että on.. Koska hyvin paljon sai sitä palautetta, että on huono vanhempi, koska lapsi käyttäytyy niin huonosti ja näin.. Siis toki niinkun sanoin, niin oma vanhemmuus on niinkun noussut tässä viimesen vuoden aikana, koska ei oo kuullu enää pelkästään negatiivista asiaa siitä lapsesta vaan joo myös positiivisia juttuja.

6.4 Yhteenveto tuloksista

Seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon (taulukko 1) olen koonnut tiivistetysti haastattelujeni keskeisimmät ja olennaisimmat tulokset. Taulukon avulla on helpompi jäsentää vastauksia ja vertailla tuloksia keskenään.

TAULUKKO 1. Yhteenveto tuloksista

<u>Vanhemmuus ennen huostaanottoa</u>	<u>Vanhemmuus huostaanoton aikana ja jälkeen</u>	<u>Sijaishuoltopaikka vanhemmuuden tukijana</u>
<ul style="list-style-type: none"> Koettiin pääsääntöisesti positiivisena 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsen huostaanotolla ei koettu suurta vaikutusta vanhempana oloon 	<ul style="list-style-type: none"> Pääsääntöisesti ei koettu vanhemmuuden jakamista
<ul style="list-style-type: none"> Negatiivisena koettiin haastavuus 	<ul style="list-style-type: none"> Osa vanhemmista koki epäonnistuneensa vanhempana 	<ul style="list-style-type: none"> Työnjako ja yhteistyö sujuneet hyvin
<ul style="list-style-type: none"> Kokemukset vanhemmuuden alkamisesta erosi äitien ja isien välillä 	<ul style="list-style-type: none"> Huostaanotto herätti paljon negatiivisia ja surullisia tunteita 	<ul style="list-style-type: none"> Luottamussuhde ja henkilökemiat tärkeässä roolissa
<ul style="list-style-type: none"> Vanhemmuuden koettiin vaikuttaneen useilla eri tavoilla 	<ul style="list-style-type: none"> Vanhemmat kokivat negatiivista suhtautumista ulkopuolisilta tahoilta 	<ul style="list-style-type: none"> Vanhemmat kokivat tulleen kuulluksi, mutta mielipiteitä ei aina huomioitu
<ul style="list-style-type: none"> Äitiyden ja isyyden roolia vaikea erottaa yleisestä vanhemmuuden roolista 	<ul style="list-style-type: none"> Jälkeenpäin ajateltuna huostaanotto nähtiin kuitenkin hyvänä ja lapsen edun mukaisena vaihtoehtona 	<ul style="list-style-type: none"> Lähes kaikki kokivat neuvottelutilanteet epämiellyttäväiksi
	<ul style="list-style-type: none"> Huostaanoton koettiin aiheuttavan jonkinlaista häitää vanhemmuudelle 	<ul style="list-style-type: none"> Tärkeiksi asioiksi nostettiin yhteiset retket ja tapahtumat
	<ul style="list-style-type: none"> Vanhemmuuden käsitykset muuttuneet positiivisesti 	<ul style="list-style-type: none"> Omahoitajatyöskentely nähtiin tärkeänä osana myös vanhemmuuden tukemisessa
	<ul style="list-style-type: none"> Positiivisia muutoksia myös äitiydessä ja isyydessä 	<ul style="list-style-type: none"> Tukea koettiin saaneen riittävästi
		<ul style="list-style-type: none"> Perhetyön osuus nostettiin merkittäväksi
		<ul style="list-style-type: none"> Vertaistukea kaivattiin osittain aiempaa enemmän
		<ul style="list-style-type: none"> Perheiden tilanne parempi sijaishuollon päätyttyä

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää millaisena vanhemmat ovat kokeneet oman vanhemmuutensa lapsen ollessa sijaishuollossa sekä miten he ovat kokeneet sijaishuoltopaikan tukeneen omaa vanhemmuuttaan. Pyrin esittelemään tutkimukseni johtopäätöksiä tutkimuskysymysteni kautta etsimällä niihin vastauksia.

7.1 Kokemuksia vanhemmuudesta

Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli sitä millaisena vanhemmat ovat kokeneet oman vanhemmuutensa ennen lapsen huostaanottoa sekä millaisena he näkevät yleisesti vanhemmuuden. Vanhemmat kuvailivat vanhemmuutta omasta näkökulmastaan erilaisin adjektiivein, joista nousi esiin lähes kaikki vanhemmuuden roolit vanhemmuuden roolikartasta (2008). Erityisesti esiin tuli rakkauden antajan, huoltajan sekä elämän opettajan roolit. Rakkauden antajan rooli nousi esiin, koska moni vanhemmista nosti esiin lapsen rakastamisen sekä lapsesta vastuunottamisen tärkeimmiksi vanhemmuuden tehtäviksi. Huoltajan rooli puolestaan tuli esiin vanhempain ajatuksesta, että lasten kanssa tulee tehdä erilaisia asioita ja tarjota virikkeitä lapsen elämään. Elämän opettajan roolia puolestaan tukivat vastaukset siitä, että lasta tulee opastaa ja tukea oikeille teille elämää varten. Myös Streng (2010, 32) oli opinnäytetyössään saanut vanhemmilta hyvin samankaltaisia vastauksia vanhemmuutta määriteltäessä.

Vanhemmat eivät tuoneet esiin vanhemmuudesta mitään negatiivisia asioita, mutta osa vanhemmista nosti esiin vanhemmuuden haastavuuden. Vanhemmuus on luonnollisesti ajoittain haastavaa, mutta kuten Rönkä & Kinnunen (2002, 4-5) teoksessaan toteaa, voi haastavuus osaksi johtua siitä, että vanhemmuutta kohtaan asetetut vaatimukset ovat tänä päivänä kovia ja haastavia. Lisäksi yhteiskunnan paine hyvästä vanhemmuudesta ei välttämättä helpota vanhempana oloa. Se, että en saanut vanhemmilta juurikaan suoria vastauksia kysymykseen äitiyden ja isyyden merkityksestä heille saattoi mielestäni johtua siitä, että vanhempain voi olla vaikeaa erottaa ja irrottaa äitiyttä ja isyyttä yleisesti vanhemmuudesta. Ehkä myös aiheeseen liittyvän kysymyksen asettelu oli epäselvä eikä siten johdattanut vanhempia riittävän tarkasti.

Toisessa tutkimuskysymyksessä etsittiin vastausta sille miten vanhemmat ovat kokeneet vanhemmuutensa lapsen huostaanoton aikana ja sen jälkeen. Vanhemmat eivät suurimmaksi osaksi olleet kokeneet vanhemmuuteensa juurikaan muuttuneen lapsen ollessa huostaan otettuna, mikä johtui todennäköisesti osaksi siitä, että vanhemmat olivat tietoisia tuen tarpeestaan ja osa oli jopa itse hakenut lapselle huostaanottoa. Tutkimukseni tulokset tukevat myös Kujalaa (2003, 11-12) joka teoksessaan on kirjoittanut, että sosiaalityöntekijöiden kanssa yhteisymmärryksessä lapsen huostaanottoon päätyneiden vanhempien on helpompi vastaanottaa tukea. Uskon itse myös siihen, että tuen vastaanottaminen lapsen sijaishuoltopaikalta tai joltakin muulta taholta taas vahvistaa vanhempien positiivisia kokemuksia omasta vanhemmuudesta. Se voi myös auttaa pääsemään ylitse pahimmasta kriisitilanteesta, jonka lapsen huostaanotto Taskisen (2010, 84-85) mukaan väkisinkin perheessä ja lähiverkostossa aiheuttaa. Vanhempien suostumuksella tehdyt lasten huostaanotot osoittavat vanhempien välittämistä ja huolenpitoa lasta kohtaan. Vanhemmat ovat tarvinneet apua kasvatukseen ja lapsen ongelmiin sopeutumisessa, mutta kyenneet silti myöntämään, että eivät siihen itse pysty. Tämä tukee Kujalan (2003, 11-12) ajatusta siitä, että vanhempi on kyennyt toimimaan rajojen asettajan roolissa, koska on halunnut taata lapselle turvallisuutta ja apua hyväksymällä lapsen sijoituspäätöksen. Myös Strengin (2010, 41) opinnäytetyössä vanhemmat eivät suurimmaksi osaksi olleet kokeneet vanhemmuutensa juurikaan muuttuneen lapsen sijaishuollon aikana.

Lapsen huostaanoton päättymisen jälkeen suurin osa vanhemmista koki oman vanhemmuutensa muuttuneen ainoastaan positiiviseen suuntaan. Uskon, että siihen on vaikuttanut seuraavan tutkimuskysymyksen kohdalla tarkemmin esiin tulevat vanhempien hyvät kokemukset sijaishuoltopaikasta sekä hyvä tuki mitä he omaan vanhemmuuteensa sieltä ovat saaneet. Lapsen kuntoutusjakson aikana ne vanhemmat jotka olivat kokeneet syyllisyyttä ja epäonnistumisen tunteita saivat vahvistusta siihen, että olivat tehneet oikean päätöksen ja näin ollen luottavat nyt enemmän itseensä vanhempienä. Myös Strengin (2010, 36) opinnäytetyössä haastateltavat vanhemmat olivat lapsen huostaanoton yhteydessä kokeneet vastaavanlaisia epäonnistumisen ja syyllisyyden tunteita, mutta huomanneet kuitenkin itsessään vanhempana jonkin verran positiivisia muutoksia sijaishuollon päättyttyä.

Se, että osa vanhemmista oli huostaanoton hetkellä kokeneet surullisia ja negatiivisia tunteita on varmasti luonnollista ja kuuluu tietyissä määrin prosessiin. Huolestuttavaa kuitenkin ainakin omasta mielestäni on se, että moni haastateltavista vanhemmista oli lapsen huostaanoton aikana kokenut muutoksia ulkopuolisten tahojen asenteissa heitä kohtaan. Vanhempien kokeman mukaan, ihmisillä on stereotyyppinen käsitys lastensuojelun asiakkaista. Tämä tietyllä tapaa leimaa vanhemmat huonoiksi, vaikka näin ei olisikaan. Strengin (2010, 36-37) haastattelemat vanhemmat olivat myös siinä käsityksessä, että ihmiset automaattisesti leimaavat vanhemman huonoksi, jos lapsi esimerkiksi huostaanotetaan. Se, että lapsi on huostaanotettuna ja sijoitettuna kodin ulkopuolelle ei välttämättä aina tarkoita sitä, että vanhempi olisi epäonnistunut vanhempana. Ulkopuoliset ihmiset saattavat helposti ajatella, että vanhempi on kykenemätön huolehtimaan lapsesta omien ongelmien takia.

Taskisen (2010, 7-8) mukaan lasten ja nuorten mielenterveysongelmat näkyvät yhä enemmän myös lastensuojelussa ja usein huostaanottoa edeltää lapsen psykiatrinen tutkimus- ja hoitajakso. Erilaiset lasten lisääntyneet mielenterveysongelmat tuovat haastetta vanhemmuudessa ja kuten Saarniokin (2004, 242) toteaa, on vanhempien vielä kaikkien haasteiden ja odotusten vallitessa pystyttävä ottamaan huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. Vanhemmilla ei välttämättä aina ole itsellä keinoja käsitellä asioita ja ongelmia, jolloin ne kasautuvat suuremmiksi ja tällöin tilanteiden ratkaisemiseksi on saatava ulkopuolista apua. Mielestäni se, että vanhempi osaa hakea itse apua lapsen ja perheen tilanteeseen osoittaa vanhemman kykyä toimia lapsen edun mukaisesti ja hyvän vanhemman tavoin. Pohdittaessa lapsen huostaanoton syitä on kuitenkin hyvä muistaa, että lapsi ei pelkästään omalla käyttäytymisellään anna aiheutta huostaanotolle.

Yksi vanhempi nosti lapsen huostaanoton haittapuolena esiin myös sen, että lapsen ollessa kotilomilla, ei tätä haluaisi laittaa tekemään esimerkiksi ikäviä kotihommia. Lapsen kanssa halutaan tehdä kivoja asioita, koska sijaishuollon aikana yhteydenpito ei välttämättä ole päivittäistä. Tärkeää olisi, että sijaishuolto paikka tukisi vanhempia ja koko perhettä suunnittelemalla esimerkiksi erilaisia ohjelmia lapsen kotilomien ajaksi, jotta tietyt rutiinit säilyisivät lapsen ollessa vain lyhyenkin ajan kotona. Tämä edesauttaa sitä, kun lapsi mahdollisesti sijaishuollon päättymisen jälkeen palaa kotiin, jolloin kotona olevien arkistenkin rutiinien täytyisi sujua. Lapsi on kuitenkin pääsääntöisesti tarkoitus kuntouttaa takaisin kotiin eikä sijaishuolto paikkaan. Myös Kujalan (2003, 48-49) mukaan on tärkeää, että lapsen ollessa kotilomilla vanhemmat

pitäisivät rutiineista ja muista säännöllisyyksistä kiinni sekä noudattaisivat sovittuja pelisääntöjä vanhemmuuden roolikartan rajojen asettajan roolin mukaisesti.

7.2 Sijaishuoltopaikka vanhemmuuden tukijana

Kolmas tutkimuskysymys etsi vastauksia siihen, miten vanhemmat ovat kokeneet sijaishuoltopaikan toiminnan/lapsen kuntoutusjakson vaikuttaneen vanhemmuuteensa. Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on tiivistä ja vanhempia tuetaan heidän vanhemmuudessaan. Tämä tuli suurilta osin esiin myös vanhempia haastateltaessa. Vanhemmat olivat tyytyväisiä, että saivat sijaishuoltopaikasta ajantasaista tietoa oman lapsen asioihin liittyen. Tämä kertoo mielestäni myös siitä, että vanhemmat ovat itse aidosti kiinnostuneita lastensa asioista ja vastaanottavat sitä myös aktiivisesti sijaishuoltopaikasta.

Pääpiirteittäin vanhemmat kokivat saaneensa toimia lastensa vanhempina sijaishuollon aikana ja suurin osa ei kokenut joutuneensa jakamaan vanhemmuuttaan. Tätä tukee myös Saastamoinen (2008, 132), joka teoksessaan mainitsee, että vanhemmuuden on jatkuttava lapsen siirryttyä sijaishuoltopaikkaan. Tähän vanhempia tulee tukea myös sijaishuoltopaikan taholta. Myös Strengin (2010, 38) opinnäytetyössä tulee esiin vastaavanlainen tulos, jonka mukaan osa vanhemmista oli kokenut joutuvansa jakamaan vanhemmuutensa sijaishuoltopaikan kanssa ja osa ei. Vaikka Saastamoinen (2008, 132) sanoo, että lapsen kiintyminen hoitajiin sijaishuoltopaikassa saattaa vanhemmissa aiheuttaa mustasukkaisuutta ja alemmuudentuntoa, ei haastateltavat vanhemmat olleet kuitenkaan näin kokeneet. Esimerkiksi omahoitajatoiminnan kaikki vanhemmat kokivat tärkeänä sekä lapselle että vanhemmille, eikä niinkään mustasukkaisuutta aiheuttavana. Tämä varmasti osaltaan johtui siitä, että vanhempien ja sijaishuoltopaikan työntekijöiden henkilökemiat olivat suurimmaksi osaksi muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta toimineet hyvin.

Vanhemmat pitivät tärkeänä asiana yhteistyön sujuvuuden kannalta luottamussuhdetta. Mielestäni on hienoa kuulla, että vanhemmat olivat kokeneet luottamuksellisen suhteen toimineen työntekijöiden ja vanhempien välillä. Se, että vanhemmat voivat luottaa työntekijöihin ja siihen, että lapsi on turvassa sijaishuoltopaikassa on erityisen tärkeää myös vanhempien kuntoutumisen kannalta. Uskon, että luottamuksellinen suhde

työntekijöihin auttaa vanhempia kertomaan asioista rehellisesti, jolloin myös syvälläkin olevien ongelmien ääreen on helpompi ja nopeampi päästä.

Erilaiset retket ja yhteiset tapahtumat nousivat kaikkien vanhempien kohdalla tärkeiksi asioiksi yhteisen päämäärän tavoittelun sekä vanhemmuuden tukemisen kannalta. Tämä työmenetelmä on siis näiden haastateltujen vanhempien mielestä ollut toimiva. Mielestäni oleellista on se, että vanhemmat kokivat, että pois laitosympäristöstä ollessaan keskustelu oli helpompaa erilaisten kivojen yhteisten tekemisten lomassa. Myös Klap (2005, 94) on sitä mieltä, että erilaiset retket, leirit ja tapahtumat auttavat työntekijöitä ja perheitä näkemään toisensa erilaisissa rooleissa ja ympäristöissä. Uskoisin, että tämä auttaa erityisesti vanhempia suhtautumaan työntekijöihin tavallisina ihmisinä työntekijöiden roolin takana. Toisaalta myös työntekijät saavat paljon uutta tietoa perheistä ja vanhempien toimintatavoista nähdessään heidät toimimassa yhdessä perheenä erilaisissa ympäristöissä.

Vanhemmuuden tukemisen määrän katsottiin sijaishuoltopaikan työntekijöiden toimesta olleen sopivaa, mutta mielestäni yllättävän usea vanhempi oli jäänyt kaipaamaan muilta vanhemmilta saatavaa vertaistukea. Myös Sininauhaliiton (2012) mukaan vertaistuellalla on suuri merkitys vanhempien omissa kokemuksissa ja vanhemmuuden vahvistumisessa. Uskon itse, että monelle vanhemmalle olisi ollut tärkeää saada jakaa kokemuksiaan samassa tilanteissa olevien vanhempien kanssa ja tähän sijaishuoltopaikka olisikin toiminnassaan voinut keskittyä aiempaa enemmän. Ja juuri arjen pienissä tilanteissa vertaistuen määrää voisi lisätä esimerkiksi palauttamalla sunnuntain kahvitarjoilut, jolloin vanhemmat voivat halutessaan tavata toisiaan useammin.

Perhetyön osuus oli vanhempien kokemusten mukaan merkittävä asia vanhemmuuden tukemisessa. Tämä oli mielestäni osittain odotettavissakin tuloksista, sillä perhetyön toiminnan painopiste on juuri vanhempien ja perheen kanssa työskentely. Myös Strengin (2010, 46) opinnäytetyöstä tärkeimmäksi sijaishuoltopaikasta saaduksi tueksi nousi perhetyön osuus. Osa vanhemmista nosti kuitenkin esiin merkittävänä tuen lähteenä omahoitajatyöskentelyn ja yksi vanhemmista piti sitä jopa tärkeämpänä kuin perhetyön osuutta. Uskon, että vanhemmat kokevat eri asiat merkityksellisiksi sen mukaan minkälaista tukea ovat omaan vanhemmuuteensa tarvinneet. Klapiin (2005, 95) mukaan omahoitajien työnkuvaan kuuluu olennaisena osana tiivis työskentely myös

vanhempien kanssa ja mielestäni on myös mahdollista, että vanhemmat voivat saada omahoitajien työskentelystä jonkinlaista kasvatuksellista mallia omaan vanhemmuuteensa ja tätä kautta kokevat saaneensa siihen tukea omahoitajilta. Omahoitajatyöskentelyn merkitys vanhemmuuden tukemisessa nousi kuitenkin positiivisessa valossa esiin myös Strengin (2010, 50) opinnäytetyössä. Vanhemmat kokivat Strengin työssä saaneensa tukea omaan jaksamiseensa, kun näkivät lapsen saavan tukea omahoitajilta. Omahoitaja koettiin kaikista läheisimpänä henkilönä lapselle, mutta myös vanhemman luottohenkilönä.

Kokonaisuudessaan Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla on ollut suuri merkitys sijaishuoltopaikkana vanhempien kokemuksissa. He ovat kokeneet saaneensa hyvää tukea omaan vanhemmuuteensa ja tunteneet itsensä suurimmaksi osaksi arvostetuiksi. Henkilökunta sai kaikilta vanhemmilta kiitosta ja monet kertoivat kuinka lapsen kuntoutusjakson jälkeen ongelmiin kotona on tullut helpotusta. Kokonaisuutena vanhemmat arvioivat saaneensa apua sekä itselleen ja omaan vanhemmuuteensa että lapselleen.

8 POHDINTA

Tässä luvussa pohdin työni luotettavuutta ja etiikkaa sekä arvioin opinnäytetyöprosessiani kokonaisuutena. Arvioinnissa pyrin esittämään kriittistä pohdintaa opinnäytetyöprosessin aikana esiin tulleista onnistuneista asioista sekä haasteista

8.1 Tutkimuksen luotettavuus ja etiikka

Tutkimuksen luotettavuus on aina riippuvainen haastatteluaineiston laadusta. Tutkimuksen luotettavuus heikkenee, jos esimerkiksi nauhoitteiden kuuluvuus on huono, litterointi on tehty huolimattomasti ja noudattaa eri sääntöjä eri vaiheissa tai jos luokittelu on tehty sattumanvaraisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 185.) Laadullisesta tutkimuksesta tekee luotettavamman tutkijan tarkka kuvaus tutkimuksen toteuttamisen eri vaiheista. Erityisen tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta on kertoa aineiston tuottamisen eli tässä tapauksessa haastattelujen olosuhteista, häiriötekijöistä sekä virhetulkinnoista. (Hirsjärvi et al. 2004, 217.)

Opinnäytetyössäni tutkimukseni luotettavuuteen vaikuttaa erityisesti se, että haastateltavien henkilöiden lukumäärä on pieni suhteessa siihen, kuinka monta asiakasta Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla on ollut (entinen Leinolan lasten psykiatrisen kuntoutusosasto). Asiakkaina on vuodesta 2004 lähtien ollut 35 lasta ja heidän perheensä, joten neljän lapsen vanhempaa haastateltaessa tulokset eivät voi olla yleistettävissä, mutta jotakin suuntaa ne voivat antaa.

Haastateltavien vanhempien valinta on myös osaltaan saattanut vaikuttaa tutkimukseni luotettavuuteen. Heitä ei valittu sattumanvaraisesti kaikista asiakkaina olleista perheistä, vaan valitut henkilöt olivat olleet asiakkaina tiettyinä vuosina. Lisäksi haastateltavien vanhempien valinnassa käytin hyödyksi Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosaston henkilökunnan tietoutta aiemmin asiakkaina olleista perheistä. En usko, että työni luotettavuuteen on vaikuttanut se, että työntekijät ovat olleet valitsemassa perheitä. Haastateltaviksi ei haettu tietoisesti mielipiteiltään tietynlaisia henkilöitä, vaan keskityttiin valitsemaan yleisemmin haastateltaviksi sopivia

vanhempia. Tietenkin tiedostamatta tämä on saattanut johtaa jonkinasteiseen ”sopivampien” haastateltavien joukkoon. Osa haastateltavista vanhemmista oli pariskuntia, joten myös tämä on voinut vaikuttaa vastausten samankaltaisuuteen ja niiden yksimielisyyteen. Yhden pariskunnan haastattelin yhdessä ja yhden erikseen. Saman perheen vanhemmilla on voinut olla samankaltaiset mielipiteet haastattelun teemoihin ja heillä on halutessaan ollut myös mahdollisuus keskustella keskenään tutkimuksestani ennen haastattelutilanteita.

Myös haastattelupaikkojen valinta on voinut vaikuttaa heikentävästi tutkimuksen luotettavuuteen. Puolet vanhemmista haastattelin heidän kotonaan tai heille edullisemmassa ympäristössä ja toiset puolet neuvotteluhuoneessa Raholan perhetukikeskuksessa. Kotona tehdyissä haastatteluissa vanhemmat saivat olla heille tutummassa ympäristössä ja minä menin vieraana haastattelemaan heitä. Asetelma oli päinvastainen, kun vanhemmat tulivat vieraina haastateltaviksi Raholan perhetukikeskuksen neuvotteluhuoneeseen. Haastattelutilanteet olivat mielestäni myös huomattavasti virallisemmän tuntuista perhetukikeskuksen tiloissa kuin haastateltavien kotona, joka saattaa osaltaan vaikuttaa tulosten luotettavuuteen. Luotettavuuteen on myös voinut vaikuttaa se, että haastattelujen tapahtuessa perhetukikeskuksen tiloissa vanhemmat ovat mahdollisesti ajatelleet minut ainoastaan yhdeksi perhetukikeskuksen työntekijäksi opiskelijan ja opinnäytetyön tekijän sijaan, jolloin he ovat saattaneet tarkemmin miettiä omia sanojaan luottamatta täysin vaitiolovelvollisuuteeni.

Tutkimuksen eettisyyden kannalta tärkeä asia on jo tutkimusaiheen valinta ja rajaaminen, koska jo tässä työvaiheessa tutkijan tarvitsee pohtia kenen ehdoilla tutkimusta tehdään ja miksi tutkimus ylipäätään tehdään. Erityisen tärkeä eettinen seikka tutkimuksessa on myös tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kohtelu. Tutkimuksen kohdistuessa ihmisiin tutkijan on selvitettävä miten haastateltavien suostumus tutkimukseen saadaan sekä pohdittava millaisia riskejä haastateltavien osallistumiseen liittyy. Oleellista tutkimuseetiikan kannalta on myös epärehellisyyden välttäminen kaikissa tutkimuksen eri työskentelyvaiheissa, millä tarkoitetaan muun muassa toisten tekstien plagiointia sekä raportoinnin harhaanjohtavuutta tai puutteellisuutta. (Hirsjärvi et al. 2004, 26-28.)

Tutkimukseni eettisyydessä pidän tärkeimpänä asiana sitä, että haastateltavien vanhempien henkilöllisyys pysyy anonyymina. Anonyymiyteen olen pyrkinyt myös siinä, että en ole eritellyt tutkimustuloksissa vastaajien sukupuolia, tai nimennyt heitä

erilaisilla lyhenteillä. Osa Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosaston työntekijöistä kuitenkin tietää, keitä henkilöitä olen tutkimukseeni haastatellut. Asia on heille tullut ilmi haastateltavien henkilöiden valinnassa tai he ovat nähneet haastateltavat henkilöt haastattelutilanteiden yhteydessä Raholan perhetukikeskuksessa. Heitä kuitenkin koskee ammattietiikan mukaisesti salassapito- sekä vaitiolovelvollisuus.

Tutkimukseni eettisyyden kannalta pidän tärkeänä myös sitä, että ennen haastatteluja laadin sopimuksen temahaastattelusta ja pyysin siihen allekirjoituksen jokaiselta haastateltavalta. Sopimuksessa sitouduin itse pitämään salassa haastateltavien henkilöllisyyden sekä tuhoamaan aineistoni tutkimuksen valmistuttua. Vanhemmat puolestaan antoivat luvan haastattelujen äänittämiseen sekä antamiensa tietojen käyttämiseen tutkimukseni teossa

8.2 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyön tekeminen oli kokonaisuudessaan rankka prosessi ja erityisesti kokopäiväinen työskentely tutkimuksen työstämisen ohessa vaikutti oman kirjoitusprosessini viivästymiseen. Opinnäytetyöni valmistuminen venyi muutamalla kuukaudella alkuperäisestä tavoitteestani, mutta olen kuitenkin tyytyväinen työni tulokseen, vaikka se täysin aikataulussa ei valmistunutkaan. Koko opinnäytetyön tekemiseen minulla kului aikaa reilu vuosi, jonka aikana opin paljon tutkimusprosessista ja sen eri vaiheista. Haastatteluja tekemällä opin paljon ihmisten kohtaamisesta sekä kehitin ihmissuhdetaitojani. Haastatteleamalla aikaisemmin huostaanotettuina olleiden lasten vanhempia sain itselleni myös varmuutta vanhempien kohtaamiseen tämän hetkisessä työssäni lastensuojelussa. Työskentelen tällä hetkellä itsekin Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla ja prosessin aikana huomasin sen joissain määrin vaikuttavan enemmän omiin ajatuksiini opinnäytetyöhöni liittyen. Omalla tavallaan se myös helpotti työn tekemistä sillä olin lähes päivittäin kontaktissa opinnäytetyöni työelämätahon kanssa.

Prosessin aikana yllätyin erityisesti haastatteluaineiston litteroinnin hitaudesta. En osannut varautua niin suureen ajankäyttöön tutkimuksen kyseisessä vaiheessa, josta osittain johtuen oman työni valmistuminen viivästyi. Jälkeenpäin ajateltuna ja työn jo valmistuttua olen miettinyt, että olisin toteuttanut muutamia asioita eri tavalla

tutkimuksen eri vaiheissa. Kaksi tärkeintä on mielestäni aiheen rajaus sekä teoriaan ja kirjallisuuteen tutustuminen aikaisemmassa vaiheessa. Oma aiheeni olisi voinut olla tarkempi ja rajattu käsittelemään vain vanhemmuuden kokemuksia tai kokemuksia sijaishuoltopaikasta. Nyt yritin yhdistää molempia, mikä hieman vaikeutti tutkimuksen työstämistä. Lisäksi koen, että parempi tutustuminen teoriaan ennen haastattelukysymysten laadintaa ja niiden toteuttamista olisi ollut tärkeää. Nyt ajauduinkin väkisin tilanteeseen, jossa jouduin etsimään teoriaa jo toteutettujen haastattelujen tuloksiin, vaikka helpompaa olisi ollut toteuttaa työ toisin päin. Tärkeää olisi ollut myös tutustua lähdekirjallisuuteen laajemmin, jotta olisin työhöni saanut kokonaisvaltaisemman ja tutkimustuloksiani tukevan teoriaosuuden.

Kokemattomuuteni haastattelijana vaikutti varmasti myös suuresti siihen, että haastatteluista saamani aineisto jäi joltain osin heikommaksi kuin mitä olin odottanut. Haastattelujen jälkeen huomasin melko pian, että olisin voinut esittää enemmän täydentäviä kysymyksiä ja muutenkin suunnitella paremmin haastattelun rungon. Nämä seikat olisivat voineet parantaa huomattavasti haastatteluista saamaani aineistoa. Haastattelun tuloksiin tulee muutoinkin suhtautua kriittisesti sillä haastateltavat vanhemmat tiesivät omasta harjoittelijan roolistani Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosastolla ja tämä on saattanut vaikuttaa oleellisesti vastauksiin. Pohdin haastattelujen jälkeen myös sitä millaisia tulokset olisivat olleet, jos olisin haastattelujen sijaan tehnyt kyselytutkimuksen.

Jatkossa olisi mielenkiintoista syventää tutkimusta ja selvittää miten lapsen huostaanotto ja sijaishuolto vaikuttaa äitiyteen tai isyyteen. Tutkimuksen teon aikana itseäni alkoi myös kiinnostaa selvittämään sijaishuoltopaikan lasten kokemuksia omasta kuntoutusjaksostaan, sillä lasten ääni tällaisissa asioissa ei välttämättä pääse aina riittävästi kuuluviin. Myös työntekijöiden mielipiteiden ja kokemusten kuuleminen olisi mielenkiintoista. Koska Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosaston toiminta on organisaatiomuutosten johdosta hieman muuttumassa, on jatkotutkimuksia vaikea jatkossa suunnata juuri kyseiselle osastolle.

Lopuksi haluan kiittää opinnäytetyöni haastatteluihin osallistuneita vanhempia, joita ilman en olisi saanut tutkimustani toteutettua. Kiitän myös Leinolan perhetukikeskuksen lasten psykiatrisen kuntoutusosaston aikaista osastonhoitajaa, jolta sain idean kyseisen tutkimuksen toteutukseen sekä Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosaston

muuta työntekijöitä, jotka olivat muun muassa etsimässä sopivia haastateltavia ja olivat muutenkin tarvittaessa apuna opinnäytetyöni eri vaiheissa. Kiitoksen ansaitsevat myös opinnäytetyöni ohjaavat opettajat, jotka antoivat omat näkemyksensä opinnäytetyöhöni sen eri vaiheissa.

LÄHTEET

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino Oy.
- Ghuri, P. & Grønhaug, K. 2005. Research Methods in Business Studies: A Practical Guide. 3. painos, Harlow, Financial Times Prentice Hall.
- Hermanson, E. & Martsola, R. 2006. Aikuinen vanhemmuus-katoavan kasvatuksen jäljillä. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Saajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hämäläinen, N. & Leskinen, K. 2009. Biologisten vanhempien käsityksiä Perhekoti Himaharjun työntekijöiden välisestä yhteistyöstä vanhemmuuden tukemisessa- ”Yhteistyö on sitä, että puhalletaan yhteen hiileen”. Opinnäytetyö. Savonia ammattikorkeakoulu.
- Hämäläinen U. & Kangas, O. (toim.). 2010. Perhepiirissä. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Juvakka, E. 2005. Riittävän hyvä riittää. Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) Vahva vanhemmuus-paras tuki nuoren kasvuun. Helsinki: VL-markkinointi Oy, 21-28.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi-Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi-Perhetyön arkea. Porvoo: Bookwell Oy.
- Kaimola, K. 2005. Koti-Terveen itsetunnon harjoittelukenttä. Teoksessa Syrjälä, J. Vahva vanhemmuus-paras tuki nuoren kasvuun. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 10-19.
- Klap, K. 2005. Perheen merkitys sijoitetun lapsen kuntoutumisprosessissa. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 79-107.
- Koivula, U-M., Suihko, K., Tyrväinen, J. 2003. Mission: Possible-opas opinnäytteen tekijälle. Pirkanmaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja C. Oppimateriaalit nro.1. 2., uudistettu ja lisätty painos. Tampere.
- Kristeri, I. 2002. Vahvaan vanhemmuuteen. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet-sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Ylöjärvi: Painohäme Oy.

Lankila, T. 2010. Vanhemmuuden näyttäytyminen huostaanottoprosessissa dokumentoitujen asiakirjojen valossa. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.

Leinolan perhetukikeskuksen lasten psykiatrinen kuntoutusosasto. 2009. Osaston perehdytyskansio. Tampere.

Nurmisaari, J. 2004. Esipuhe. Teoksessa Roos, JP. (toim.) Huostaanottokirja. Jyväskylä, 4.

Pulma, P. 2004. Lastensuojelun kehityslinjoja. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 11-20.

Pösö, T. 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 202-213.

Pösö, T. 2006. Monenlaista vanhemmuutta. Teoksessa Hermanson, E. & Martsola, R. (toim.) Aikuinen vanhemmuus-katoavan kasvatuksen jäljillä. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 87-99.

Rönkä, A. & Kinnunen, U. 2002. Perhe ja vanhemmuus-Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Saarikallio-Torp, M., Heino, T., Hiilamo, H., Hytti, H. & Rajavaara, M. 2010. Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) Perhepiirissä. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy, 238,240.

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 240-255.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa-käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Streng, N. 2010. Sijaishuollossa olevien lasten vanhempien kokemuksia vanhemmuudesta. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Tampereen kaupunki. 2011. Tilastotietoa. Tampere.

Tampereen kaupunki. 2011. Esite: Leinolan perhetukikeskuksen lastenpsykiatrinen kuntoutusosasto. Tampere.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. 2004. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Painamattomat lähteet

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. 2008. Vanhemmuuden roolikartta. Saatavilla [www-muodossa: http://www.vslk.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=1](http://www.vslk.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=1). Luettu 23.8.2012.

Krank, A. 2001. Vanhemmuuden roolit. Teoksessa Rautiainen, M. Vanhemmuuden roolikartta-syvennä ja sovelta. Päivitetty 13.10.2006. Saatavilla [www-muodossa: http://www.terve.fi/vanhemmuus-ja-kasvatus/vanhemmuuden-roolit](http://www.terve.fi/vanhemmuus-ja-kasvatus/vanhemmuuden-roolit). Luettu 23.8.2012.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2012. Lastensuojelu 2012. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Julkaistu 27.11.2012. Saatavilla [www-osoitteessa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90891/Tr26_12.pdf?sequence=3](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90891/Tr26_12.pdf?sequence=3). Luettu 03.02.2013.

Lastensuojelun käsikirja. 2012. Muistilista: Yhteistyö vanhempien kanssa sijaishuollon aikana. Päivitetty 13.3.2012. Saatavilla [www-osoitteessa: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/muistilistat/yhteistyosijaishuollossa/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/muistilistat/yhteistyosijaishuollossa/). Luettu 22.8.2012.

Lastensuojelun käsikirja. 2012. Sijaishuolto. Päivitetty 20.8.2012. Saatavilla [www-osoitteessa: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/). Luettu 22.8.2012.

Sininauhaliitto. 2012. Sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten vanhemmille tukea VOIKUKKIA-ammattilaisilta. Julkaistu 14.2.2012. Saatavilla [www-osoitteessa: http://www.sininauhaliitto.fi/verkkolehti/uutiset/jarjestot/sijoitettujen_ja_huostaanotettujen_lasten_vanhemmille_tukea_voikukkia-ammattilaisilta/](http://www.sininauhaliitto.fi/verkkolehti/uutiset/jarjestot/sijoitettujen_ja_huostaanotettujen_lasten_vanhemmille_tukea_voikukkia-ammattilaisilta/). Luettu 1.2.2013.

Tampereen kaupunki. 2009. Huostaanotto ja sijaishuolto. Päivitetty 23.5.2012. Saatavilla [www-osoitteessa: http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut/lastensuojelu/sijaishuolto.html](http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut/lastensuojelu/sijaishuolto.html). Luettu 10.2.2013.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun runko

1 Mitkä ovat vanhempien käsitykset/näkemykset vanhemmuudesta?

- Mitä vanhemmuus sinun mielestäsi on tai mitä sen sinun mielestäsi pitäisi olla?
- Milloin koet oman vanhemmuutesi alkaneen?
- Millaisena koet oman vanhemmuutesi?
- Miten vanhemmaksi tuleminen on vaikuttanut sinuun?
- Mitä merkitystä äitiydellä/isyydellä on sinulle?
- Millaisia tunteita äitiys/isyys herättää sinussa?

2 Miten vanhemman käsitys omasta vanhemmuudesta on muuttunut lapsen sijaishuollon/kuntoutusjakson aikana?

- Miten koet vanhemmuutesi muuttuneen lapsen sijaishuollon/kuntoutusjakson aikana?
- Mikä on samaa? Mikä on erilaista?
- Millaisia tunteita lapsen huostaanotto sinussa vanhempana herätti?
- Millaisia tunteita lapsen huostaanotto sinussa vanhempana herättää nyt huostaanoton päättymisen jälkeen?
- Miten huostaanotto vaikutti omaan kokemukseesi vanhempana olemisesta?
- Miten lapsen sijaishuollosta voi olla haittaa vanhemmuudelle?
- Mitä ajattelet nykyään vanhemmuudesta? Ovatko käsityksesi siitä muuttuneet?
- Mikä merkitys äitiydellä/isyydellä on sinulle nykyään?
- Millaisia tunteita äitiys/isyys sinussa nykyään herättää?

3 Millaisena vanhemmat ovat kokeneet sijaishuoltoapaikan toiminnan oman vanhemmuutensa kannalta?

- Koitko, että jouduit jakamaan oman vanhemmuutesi sijaishuoltoapaikan kanssa huostaanoton aikana?
- Millaisena koit oman roolisi vanhempana?
- Millaisena työnjako näkyi sijaishuoltoapaikan ja vanhemman välillä?
- Millaisena koit yhteistyön sijaishuoltoapaikan kanssa?
- Koitko, että sinut kohdattiin kunnioittavasti vanhempana?

- Miten mielipiteesi ja näkökulmasi vanhempana huomioitiin?
- Millaisena koit erilaiset neuvottelutilanteet?
- Koitko tulleeesi kuulluksi lapsesi asioissa? Miten?
- Oliko sinulla riittävästi vaikuttamismahdollisuuksia lapsesi asioihin?
- Miten niitä voitaisiin kehittää?
- Millä tavoin pyritte sijaishuoltoapaikan kanssa yhteiseen päämäärään lapsenne asioissa?
- Oliko teillä näkemyseroja sijaishuoltoapaikan kanssa lapsenne asioista? (vanhempi-työntekijä asetelma)
- Millaisia? Miten ne ratkaistiin?
- Millaisena koit sijaishuoltoapaikan omahoitaja toiminnan?
- Mikä merkitys omahoitajilla oli sinulle vanhempana?
- Millaisena koit omahoitajien ja lapsesi välisen suhteen?
- Koitko saaneesi tukea vanhemmuuteesi sijaishuoltoapaikalta?
- Minkälaista? Oliko tuki mielestäsi riittävää?
- Millaisena koit perhetyön osuuden vanhemmuuden tukemisessa?
- Millaisena koit lapsen omahoitajien osuuden vanhemmuuden tukemisessa?
- Millaisena koit osaston muun henkilökunnan osuuden vanhemmuuden tukemisessa?
- Millaista tukea olisit halunnut saada omaan vanhemmuuteesi sijaishuoltoapaikalta?
- Saitko mielestäsi vertaistukea vanhemmuuteesi muiden lasten vanhemmilta?
- Millaista? Olisiko pitänyt olla enemmän?
- Oliko lapsen kuntoutusjakso kokonaisuutena myös sinun vanhemmuuttasi tukeva?
- Millä tavalla?

Liite 2. Sopimus teemahaastatteluun osallistumisesta

Hei!

Olen valmistumassa Tampereen ammattikorkeakoulusta sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehdosta sosionomiksi ja teen tällä hetkellä opinnäytetyötäni Leinolan perhetukikeskuksen lasten psykiatriselle kuntoutusosastolle (nyk. Raholan perhetukikeskuksen lasten kuntoutusosasto). Opinnäyteyöni aiheena on vanhempien kokemukset omasta vanhemmuudestaan lapsen sijaishuollon aikana. Työni tavoitteena on selvittää millaisia kokemuksia vanhemmilla on omasta vanhemmuudestaan ja miten sijaishuolto paikka on tukenut vanhemmuutta sijaishuollon aikana.

Kerään tietoa haastattelujen avulla kertaluontoisesti ja tutkimuksen valmistuttua tuhoan aineistot. En siis tule käyttämään keräämääni aineistoa muuhun tarkoitukseen kuin tähän tutkimukseen. Haastattelu on luottamuksellinen ja haastattelijana minulla on täysi vaitiolovelvollisuus kaikkea haastattelussa esiin nousevia asioita kohtaan.

Allekirjoittamalla tämän sopimuksen suostun teemahaastatteluun ja samalla annan luvan käyttää antamiani tietoja nimettömänä tutkimuksen tekoon. Tällä sopimuksella annan myös luvan äänittää haastatteluni. Tutkimuksen tekijänä puran itse äänitteet ja tutkimuksen valmistuttua hävitän kaikki tallenteet.

Paikka ja päivämäärä

Tutkijan allekirjoitus:

Haastateltavan allekirjoitus ja nimen
selvennys

Henriika Arvonen
